Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 142 (9825) | 1975 чылдың июнь 19, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжынга 1975 чылдың июнь 15-те болган соңгулданың түңнелдериниң дугайында Төп соңгулда комиссиязының

ДЫҢНАДЫЫ

Төп соңгулда комиссиязы РСФСР-ниң Дээди Совединиге соңгулда талазы-биле бүгү 904 округ соңгулда комиссияларындан РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжынга соңгулданың түңнелдериниң дугайында сөөлгү сан-түңнелдерни алган.

Төп соңгулда комиссиязы 1975 чылдың июнь 18-те хуралга ол сан-түңнелдерни чугаалажып көрген болгаш Россия Федерациязының бүгү девискээринге соңгулдалар РСФСР-ниң Конституциязының болгаш «РСФСР-ниң Дээди Совединиге соңгулдалар дугайында Дүрүмүнүң» негелделеринге долузу-биле дүүштүр эрткен деп санаан. Соңгулда Хоойлузун үрээн дугайында каядыг-даа хомудалдар Төп соңгулда комиссиязынга келбээн.

Соңгулда кампаниязы совет кижилериң политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик идепкейиниң байдалынга, 1975 чылдың улус ажыл-агый планын хуусаадан эрте күүседелри, тоску беш чылды чедиишкиниг доозары дээш, СЭКП-ниң XXV съездиэни төлептиг уткууру дээш демиселдиң тугунуң адаа-биле боор эрткен.

Соңгулдаларны белеткеп, эрттирери ажылчы чоннарының калбак массаларының шуут киржилгези-биле боор эрткен. Миллион-миллион совет кижилер соңгулда комиссияларынга, соңгулда участоктарынга идепкейлиг ажылдаан. Соңгулдалар социалистиг демократтың тиилелгезиниң бүгү-улусчу байырлалы болган.

Округтарның соңгулда комиссияларының сан-түңнерин өзүгаар алырга, соңгукчулар даңзызынга 90.202.422 кижи кирген, оларның иштиндеп бадылаашкынга 90 177.221 кижи, азы 99, 97 хуузу киришкен.

РСФСР-ниң Дээди Совединиге депутаттың кандидаттары дээш бүгү соңгулда округтарынга 90.061.318 кижи, азы 99,86 хуузу бадылаан. Кандидаттарга удур 125.827 соңгукчу, азы 0.14 хуузу бадылаан. «РСФСР-ниң Дээди Совединиге соңгулдалар дугайында Дүрүмүн» 79 үүлүге үндезилээш, 76 соңгулда бюллетеньнерин күш чок деп санаан.

Бүгү-ле 904 соңгулда округтарынга бадылаттырган кандидаттар бадылаашкынының аажок хөй кезиин алган болгаш «РСФСР-ниң Дээди Совединиге соңгулда дугайында Дүрүмүн» 93 үүлүн өзүгаар депутаттар кылдыр соңгутканнар.

Коммунистериң болгаш партия кежигүү эвестериң блогуунуң кандидаттары дээш чаңгыс эп-сеткилдиг бадылаашкыны-биле Россия Федерациязының улустары Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязын долгандыр бузулбас чаңгыс эвин болгаш сырый каттышканын база дагын көргүзүп, партияның иштики болгаш даштыкы политиказының лениничи угланылышкынын, СЭКП Төп Комитетиниң болгаш СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Леонид Ильич Брежневке баштаткан оон Политбюрозунуң үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазын долузу-биле үүлдүгэүнгенин, бистиң социалистиг күрүневистиң күчүзүн моон соңгаар-даа, шудургу ажыл-ижи-биле быжыглаарынга шинтпирлиин илереткей.

Төп соңгулда комиссиязы «РСФСР-ниң Дээди Совединиге соңгулда дугайында Дүрүмүн» 38 үүлүнге үндезилээш, РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының соңгуттурган депутаттарын бүгү-ле 904 соңгулда округтарының аайы-биле бүрүткээн. Соңгуттурган депутаттарның аразында ажылчыннар 315, азы 34,8 хуу, колхозчулар 139, азы 15,4 хуу, а бүгү ажылчыннар болгаш колхозчулар 454, азы 50,2 хуу; СЭКП кежигүннери болгаш кежигүүнге кандидаттар 604, азы 66,8 хуу; партия кежигүү эвестер 300, азы 33,2 хуу; хөрээженнер 317, азы 35,1 хуу; 30 хар чедир назылыг 176 депутаттарны соңгаан, азы 19,4 хуу, оон иштинде ВЛКСМ кежигүннери 124 азы 13,7 хуу; 585 депутаттар, азы 64,7 хуузу РСФСР-ниң Дээди Совединиң сесия чыыжының депутаттары болуп турбаанар.

Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының Дээди Совединиң тоску чыыжынга дараазында депутаттарны соңгаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжынга Тыва АССР-ден соңгуткан депутаттар

ГАЛАЙКО Анатолий Иванович, Тыва автотранспорт эргелериниң № 1 автотранспорт будүрүлгезиниң чаалаачызы. Кызыл округу.

ДОЛЧАҢМАА Бай-Кара Шөжүлбсевна, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы. Чадаана округу.

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИГ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ТӨП СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВ ЭШ Э. ХОНЕККЕР-БИЛЕ УЖУРАШКАН

Июнь 17-де СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежнев-биле ГСЧП ТК-ның Бирги секретары эш Э. Хонеккер оларның аразында болган беседа чүректиг ханызындан, паймралдыг байдалга, чугаалашкан бүгү айтырыглар талазы-биле бот-боттарын бүрүн билчириниң, чаңгыс эптиг байдалынга боор эрткен.

Акы-дуңма ийи партияларның удуртукчулары бот-боттарынга социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунуң соруулгаларының канчаар күүсеттинип турарының дугайында, СЭКП-ниң XXV болгаш ГСЧП-ниң IX съездилериниге белеткелдиң дугайында дыңнаткан.

Совет Эвилели биле Герман Демократтыг Республиканың аразынга политика, экономика, эртем-техника, культура болгаш өске-даа талазы-биле харылзааларны улам калбартырыңыг эң чугула айтырыгларын база көрген. Бо талазы-биле келир беш чылда ийи чурттуң улус ажыл-агыйжы планнарын тулгаштырын, холбаштырар дугайында амгы үеде күүне органнарының кылып турар ажылдарының чугула ужур-дузалыын онзалап демдеглээш.

Ниитилел амыдыралының бүгү талаларын хаара туткал бузулбас харылзааның ССРЭ биле ГДР-ниң аразынга тургустунгаш, улам быжыгып турарын олар сеткил ханыышкыны-биле демдеглээн. Ол ылаңгыя гитлержи фашизмни ашкан улуг Тиилелгениң 30 чылын байырлаан хүннерде онза тодаргайы-биле көзүлген. Социалистиг интернационализмниң идеяларының өзүлүг тиилелгези боон, социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунуң соруулгаларын шинтпирлээрин сырый каттыжыышкын-биле чедип алырынга, тайбыңның болгаш социал деңшилгениң үндезин эрге-ажыктарынга дүүштүр ниити даштыкы политиктиг угланышкынны моон-даа соңгаар чорударынга акы-дуңма чурттарның улустарының шинтпирлиин ол база катап бадыткаан.

СЭКП-ниң болгаш ГСЧП-ниң удуртукчулары делегейниң дыка хөй талалыг айтырыгларын чугаалажып көргеннер. Делегейде болуушкуннарның байдалы чөрүлдээлешкек, нарын-даа болза, бистиң үениң хол-ла чүткүлү—аңгы-аңгы социал тургузулуг күрүнелериң тайбың кожа-хелбээ догунап болурунуң принциптерин боттандырын чорударынче чүткүл чайгылыш чок буруңгаарлап турар дугайында болалды илереткеннер.

Совет Эвилелиниң, ГДР-ниң, ПУР-нуң болгаш ЧССР-ниң, ГФР-биле керээлери. Барыын Берлинге хамаарыштыр дөрт талалыг дугуржулга, ГДР-ни делегей эргелерин өзүгаар хүлээп көргени болгаш ооң делегейниң калбак ареназынче тускайлаң социалистиг күрүне боон киргени Европа дипке болгаш оондаа өске черлерге байдалды чогумчалыг болдурарынга улуг ужур-дузалыг болган. Бо бүгү—хамыктың мурнунда акы-дуңма чурттарның дугуржуушкунуг политиказының түңнели, тайбың болгаш социализм күштериниң салдарының өскениниң херечизи боон турар.

Күрүнелериң айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле ниити-европа чөвүлел хуралының түңнел кезээн бедик деңнелге эрттирериге эргежок чугула чүүлдериң амгы үеде тургустунганынга бүзүрелди ол ужуражыышкынга база ылереткен. Ол чөвүлел хуралдың чедиишкиниг болуру бүгү күрүнелер аразынга боттуг чугаалажыышкыннарны болгаш кайы-кайызынга-даа ажыктыг харылзааларны хөгжүдеринге таарымчалыг чаа-чаа аргаларны ажыдар ийик. Ол ышкаш Төп Европада чепсектиг күштерни болгаш боо-чепсекти кызырар дугайында Венада боон турар чугаалажыышкыннар ацаа база идиглиг болур ийик.

Ужуражыышкынның киржикчилери ол эчис соруулгаларны чедип алырынга бүгү хемчег-биле идиг кылырынга боттарының партияларының болгаш чурттарының беленин илереткеш, дүшкүүрлүг байдалды чавырылдырарынга, улустарың тайбың өзү-биле кады ажылдажылгазынга удурланыкчыларның чимзениишкиниериндеи серемчилелдиг болурунуң чугулазын база демдеглээннер.

Бо чылдың күүнүнде ГДР-ниң партия-чазак төлөөлериниң Совет Эвилелиге албан ужурунда кээриниң дугайында дугуржуушкунну база катап бадыткаан.

Эштер Л. И. Брежнев биле Э. Хонеккер боттарының партияларының, бүгү коммунистериниң, бүгү ажылчы чоннарның тура-соруун илереткиннаан, Совет Эвилелиниң болгаш Герман Демократтыг Республиканың акы-дуңма улустарының аразынга бүгү талалыг кады ажылдажылганы болгаш паймралды улам хөгжүдүп, чаа чадаже көдүрериге чайгылыш чок шинтпирлиин демдеглээннер.

НАЙЫРАЛДЫГ АЯН-ЧОРУК

Июнь 17-де СЭКП ТК-ның чалазының өзүгаар ГСЧП ТК-ның Бирги секретары эш Эрих Хонеккер Москвага аян-чорук кылып келгеш барган.

Эштер Л. И. Брежнев биле Э. Хонеккериң ужуражыышкыны болган.

СЭКП ТК-ның Политбюрозу хүндүлүг аалчыга алдар кылдыр дүштеки шайалга тургускан болгаш ацаа Л. И. Брежнев биле Э. Хонеккер найыралдыг дашка солушканнар.

Ол-ла хүн эш Э. Хонеккер чуртунче чаныкан. Аэропортка Э. Хонеккерни СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүннери Б. П. Бугаев, К. В. Русаков, а ол ышкаш ГДР-ниң ССРЭ-де элчини Г. Отт олар угаан болгаш үлээннер.

Өөрүшкүм хайныкты

«Тоску беш чылдың дөрт чылының дургузунда бистиң чуртка үлетпүр продукциязын будүрериниң ниити хемчээлиниң үштүң бириндеи хөй катап улгатканындан үлетпүргүн өзүлдези, оон быжыкканы костүп турар. Ооң-биле чергелештир үлетчүр продукциязының өзүлдезиниң бештиң дөртүнден хөй кезиин күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткениниң күсели-биле чедип алган бис».

СЭКП Төп Комитединиң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтин Бауман соңгулда округунуң соңгукчуларының соңгулда мурнунуң хуралынга чугаазындан алдынган бо сөстерни номчааш, тоску беш чылда бистиң бурунгаарлашкынывыстың шапкының магадап, аңда өөрүшкүм хайныкты. Чүге дээрге ол улуг чедиишкинде Тываның дагжыларының үлүү база кирген болгай. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың бүгү ажылчыннарының ук чугааны үүлдүгүүнүп, изин-биле деткип турар ужуру ол.

Мен он сес харлыымдан-на Бай-Сөөт алдын уургайынга ажылдап эгелээн мен. Оон бээр 33 чыл дургузунда даг үлетпүрүнден чарылбадым. Ам назы-харым дөгүп келгендее болза, Ак-Довурактың даг-дүгү казар руднигинде оператор болуп ажылдавышаан мен.» Эш Л. И. Брежневтиң соңгулда мурнунуң хуралынга чугаазын дистерни, бүгү дагжыларны күш-ажылчы чедиишкиннерге улам-на хей-аът киирди. Ынчангаш ам-даа улам шудургу ажылдаар ужурлуг бис.

В. ДАРЖАА,
Тыва АССР-ниң алдарлыг дагжызы.

1975: БЕШ ЧЫЛДЫҢ ДООЗУКЧУ ЧЫЛЫ

Хүлээлге күүселдези

СӨЗҮНГЕ ЭЭ БОЛУР

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары тоску беш чыл планының доозукчу чылының бирги чартыында күрүнеге 116 муң центнер сүттү, 73 муң центнер эътти база 6000 центнер дүктү садар ужурлуг. А июньның 16-да медээ-биле алырга, херек кырында сатканы ол-ла дараалашкаа-биле 98272, 44305 болгаш 1830 центнер болган.

Чарыштыг районнарның алган социалистиг хүлээлгелерин күүседип турарын бо чылдың июнь 16-да хуу-биле көргүзерге мындыг:

Чарыштыг районнар	Сүт	Эът	Дүк
Бай-Тайга	85,2	44,7	41,9
Барыын-Хемчик	84,9	67,0	38,6
Мөңгүн-Тайга	—	9,9	35,5
Өвүр	54,7	36,0	15,6
Чөөн-Хемчик	87,8	59,3	33,8
Улуг-Хем	79,6	54,0	8,2
Таңды	82,1	81,7	5,2
Каа-Хем	95,8	55,0	6,5
Бии-Хем	81,8	61,8	38,8
Тожу	131,3	101,7	—
Тес-Хем	109,2	49,9	43,4
Эрзин	84,5	24,6	91,1
Кызыл	86,6	80,8	9,6
Кызыл хоорай	—	69,8	—
Республика ниитизи-биле	84,7	60,7	30,5
Эрткен чылдың ол үезинде турганы	94,6	68,0	42,6

Бо үстүнде саннардан алырга, чарыштыг районнардан сүт садар талазы-биле — Тожу болгаш Тес-Хем районнар чартык чыл планын күүсеткеш, мурнуку олдуругда чоруп турар. Ол продуктуну садарын Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Таңды, Бии-Хем районнар күүседир чоокшулап турар. Тус-тус ажыл-агыйлардан «Шекпээр», «Большевик», «Россия», «Тоора-Хем», «Бүрен», «Кызыл тук», «Тес-Хем», «Кара-Хаак» совхозтар чартык чыл планын ажыр күүседип, чарышка мурнап турар.

Эът садар талазы-биле байдал элээн дүвүренчиг болуп турар. Чаңгыс-ла Тожу район планын ажырган, Таңды, Кызыл районнар элээн дөгүде берген. Ажыл-агыйлардан «Деңтерезин», «Россия», «Революцияның чалбыжы», «Тоора-Хем», «Сукпак» совхозтар чартык чылда эът садар планын күүседип алган. Күрүнеге эът садары Мөңгүн-Тайга, Өвүр, Эрзин, Бай-Тайга районнарда аажок хөгжүдүп турар.

Чартык чылда дүк садары Эрзин, Тес-Хем, Бай-Тайга районнардан өскезиниде эм-даа куду темпилиг болуп турар.

ЧУРУКТА: «Тыва тудуг» трестиң Кызыл тудуг эргелелде Семен Санданның тудугну бригадазының ажылчыны Ондар Данзынович Даваазаң социалистиг чарышка бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Кызылдың тудугларынга ол 1971 чылдан бээр ажылдаан. Ол үениң дургузунда дашчының, бызаңчының болгаш өске-даа мергежилдерни шиңгээдип алган. Улуг тудугларга шалыпчы ажылы дээш 6 удаа хүндүлел бижиктербиле шаңнаткан. «1974 чылдың социалистиг чарыының тиилекчизи» деп хөрек демдээн аңаа тывыскан. Коммунистиг куш-ажылдың шалыпчызы деп бедик аттыг. Ооң чуруу тудуг эргелелиниң Хүндүлел самбыразында.

Ондар Даваазаң бо хүннерде Кызылдың дөрт дугаар микрорайонунда 60 өг-була чурттаар баңының дөртүү каңдын тутчуп турар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ЧАЙЛАГЛААШКЫН

«Куш-ажылдың хостуу» совхозтуң төп салбырының удуртулгазы келир кышка бүгү талалыг белеткенириниче малчыннарның күүнүн угландырган. Кыштагларда кажаларның үүрмек септелгезин малчыннар чайлагларже көжер мурнунда организастаан.

Амгы үеде салбырда 1800 ажыг бода малды Хендергешин көкүүг-шыктыг чайлагларынга семиртири-биле малчыннар көжүп үнген. Совхоз төвүнден 270 км ажыг черде ол чайлагларда Д. Дадар-оол, Д. Чидаран, Б. Санчы, Б. Балдан оларның болгаш өске-даа малчыннарның коданнары баштай четкен.

Малды хүр кыш ажырарының бир кол магадылалы — чайгы семиртилгени Торгалыгның малчыннары организастыы-биле эгелээн.

Б. МОНГУЛ-ООЛ.

* * *

«Ак-Туруг» совхозтуң ажыл-ишчилери эрткен чылын күрүнеге эът, дүк садарының планнарын ажыр күүседеткен. Ол чедиишкиннерин бо доозукчу чылда улам быжыглаар, мал ажылының продуктуларын будүрерин көвүдедир сорулга салдынган. Ылаңгыя малдың чайгы үеде семиртилгезин организастыг чорудар талазы-биле ажыл совхозта хайныгып турар. Ажыл-агыйның кайыдаа салбырларының малчыннары Чаа-Хөл бажының, Ак-Хемниң ногаан шыктарлыг, терең өт-сигенниг чайлагларынга чылдың-на чайлаар. Амгы үеде ол одарларда чайлаглаашкын эгелээн.

Совхозтуң Ак-Туруг салбырының хойжулары, кадарчылары 36 кезек черге малын одарладыр. Салбырда ийи-ийи кодан инектерни болгаш молдургаларны янзы-бүрү аарыгларга удур чутташ, Кожай-Бажында чайлагларже үндүрген. Молдурга кадарчылары эштер Сандан, Очур олар Хавактыг-Алаак, Чайлаг-Алаак ол ынчаар көже бергеннер. Чугула кампания — кыргылда доостурга, хойжулар чайлаглаашынче массалыы-биле киреринге белеткенин турар.

К. КОМБУ.
Улуг-Хем район.

Кызылдың Раскова аттыг даараныла комбинадының бирги каңдына келдиис. Чиик хептер аймаан быжар цех бо. Үш-дөрт кулаш калбак столдар чанында хеп быжыкчылары хөй янзы постерни ыида хөлбеңнедир чадып-ла турлар. Ол постер ийи карыш ажыр кылынган кээрге ушта-рын дескилээш, машинаныд бизиниц кырынга чедирип кээр, кылыш дет чидиг бистиң кезери шуут даан чок, харын хылырт-даа дивес. Хеп быжыкчызы мастериң шыйып каан шыйыгларын эдерти постуу тударга кылын эрик дет пос аңгылатын чоруп-ла турар. Кедер платьецериниң, халаттарыңарның азы хөйлецериниңерниң силерге каас, чараш болуп чедер аян-чоруу оон эгелээр.

ЧУРУКТА: мастерлериниң бышкан постерин даараныла комбинадының ажылчыннары (солагай таладан) А. Басенко, Л. Молодых, Н. Вахрушева оларның кестирип турары.

О. ОНДАРНЫҢ фотозу.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДӨРТКҮ ЧЫЫЖЫНГА 1975 ЧЫЛДЫҢ ИЮНЬ 15-ТЕ БОЛГАН СОҢГУЛДАНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

ДЫҢНАДЫГ

1975 чылдың июнь 15-те Тыва АССР-ниң девискээринге 125 соңгулда округтарының талазы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттарын соңгаан.

Соңгукчулар даңзызынга 131317 кижи кирген, олардан бадылаашкынга 131103 кижи, азы 99,84 хуузу киришкен.

Соңгулда бюллетеньнеринге кирген депутаттарга кандидаттар дээш бадылаан соңгукчуларның саны 130454 кижи, азы 99,57 хуузу болган.

Мынчангаш, соңгулдаларга соңгукчуларның идепкейлиг киришкениниң болгаш чаңгыс эп-сеткилдиг бадылаанының түңнелинде хөй-ниити организацияларының, ажылчы чоннар ниитилелдериниң болгаш коллективтериниң дөңшиткени бүгү 125 кандидат Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң дөртү чыыжының депутаттарынга соңгуттурган.

Дээди Советтиң соңгуттурган депутаттарының аразында хөрээженнер 52 кижи, азы 42,0 хуу; СЭКП кежигүннери болгаш кежигүннерге кандидаттар 73 кижи, азы 58 хуу; партия кежигүү эвестер 52 кижи, азы 42,0 хуу; депутаттарның аразында 30 хар чедир назылыглар 25 кижи, азы 20 хуу; ВЛКСМ кежигүннери 19 кижи, азы 15,2 хуу; ажылчыннар саны 55 кижи, азы 44 хуу; колхозтар даргаларын кинриштир колхозчулар саны 12 кижи, азы 9,6 хуу; эрткен чыыштың депутаттары турбаанар 80 кижи, азы 64 хуу.

Соңгуттурган депутаттарның составы совет соңгулда системазының чайгылыш чок демократчызын, коммунистериниң болгаш партия кежигүү эвестериниң блогуунуң күштүүн болгаш бузулбазын чырыткылаңдыр көргүзүп турар-дыр.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ.

Даштыкы информациялар

● ХЕЛЬСИНКИ

Финляндияның Коммунистиг партиязының ТК-ның пленуму ацаа боон эрткен.

Пленум чуртта иштики политиктиг байдал-биле, делегей байдалы-биле холбашкан айтырыгларны чугаалашкан, партияның хөрээженнер орчуунга чорудар идеология ажылын экижидериниң орударын айыткан, чугаалашкан айтырыглар талазы-биле элээн каш документилерни хүлээп алган.

Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дугайында чөвүлел хуралдың үш дугаар, түңнел чадазын бедик деңнелге эң дүрген чорударының дугайында айтырыг талазы-биле ФКП ТК-ның пленумунуң медеглелинде онзалап демдеглээни болза, Европаның социалистиг чурттары, Европа диптиң коммунистиг партиялары айыл чок чоруктуң быжыг системазын тургузары дээш чайгылыш чок демиселди деңшилгелиг күштербиле кады хөй чыл дургузунда чорудун келген. Европаның улустары ниити-европа чөвүлел хуралынче улуг ыныштарны салып турар, чүге дээрге опу чедиишкиниг эрттирери оларның эрге-ажыктарынга бүрүн дүгжүп турар. Чөвүлел хуралдың түңнел чадазын бедик деңнелге эрттиреринің ам бүгү-ле болдунар аргалары бар боон турар деп, документиде демдеглээн.

● РИМ

Эрге-чагырганың область, ножу болгаш муниципалитет органнарынга эрткен воскресеньеде болгаш понедельникте болган соңгулдага Италияның Коммунистиг партиязы болгаш чурттуң чөөн үелдиг өске-даа күштери улуг чедиишкиннерни чедип алганнар.

ИКП-ниң төлөөлекчилери дээш он миллион ажыг соңгукчулар бадылаан, ол болза бадылаашкыннарның 33,5 хуузу болган. Социалистер 3,5 миллион ажыг бадылаашкыннар (12 хуузун) алган. Черниң эрге-чагырга органнарынга 1970 чылда болган соңгулда-биле деңнээрге ИКП болгаш ИСП бадылаашкыннарны тус-тузунга онаштыр 5,6 болгаш 1,6 хуу хөй кылдыр алганнар.

Италияның башкарыкчы улуг партиязы — Христиан-демократтыг партия 1970 чылдың соңгулдазынга бадылаашкыннарның 37,8 хуузун ап турганынга удур ам 35,2 хуузун алган.

● АНКАРА

Чуртка америк шериг базаларының турарының чаа негелделерин АКШ-биле чугаалажып хоор деп шинтпирлиг Турцияның чазаа хүлээп алган деп, июнь 17-де болган парлалга конференциязынга Турцияның даштыкы херектер министри Исхан Сабри Чаглаянгыл медеглээн. Ол чугаалажыышкынны эгелээриниң хуусаазы 30 хүн кылдыр доктаттынган деп, министр дыңнаткан. Бир эвес ол үе дургузунда чугаалажыышкыннар эгелевес болза, азы ол чугаалажыышкыннар узамдыгып турун' бээр болза, ынчан Турция америк базалар дугайында чаа дүрүмну болдунун талазындан боду боттандырын чоруда бээр. Ынчанмыже чаа дүрүмнүң утка-шынарын Чаглаянгыл тодарадып тайылбырлаваан.

Июнь 16-да Турцияның чазаа АКШ-тың чазаанга нотаны база чоруткан. Турцияга боочепсек бээрин хоруур дугайында шинтпир үнүргеш, Турцияга хамаарыштыр кады камгаланышкын дугайында дугуржулга өзүгаар боттарының хүлээлгезин АКШ үрээн. Ол чорук эргежок чугула хемчеглерни ап чорударынга бүрүн хостуу-биле хөделирип Турцияга берип турар деп, нотада айыткан.

Амгы үеде, парлалганың лыннадып турары-биле алырга, Турцияда АКШ-тың 25 шериг базалары бар.

● ПАРИЖ

Францияда гитлержи Германияны тиилээкиниң хүнүн байырлап эрттирерин деткиниң нацисал комитедин тургускан. Мурнунда антифашистиг удурланыышкынның ол комитет составында кирген киржикчилери Тиилелге хүнүнге турасказадын, тускай өзүлалдарны чуртка эрттирерин күш чок болдурганынга боттарының удурланыышкынын илереткей ажык чагааны республиканың президентизи В. Жискар д' Эстэнге чорутканнар.

● ДЕЛИ

Индияда оон найысылалының тургустунганының болгаш хөгжүлдезиниң төөгүзүнге хамаарышкан документилерни чыыр болгаш шыгжаар талазы-биле комитетти тургускан. Комитет хоорайның чурттакчыларынга үнелиг төөгү болгаш архив документилерни, ураа үүлдүн турасказалдарын күрүнеге дужаарынче кыйгырган. Ол үүлдер индий найысылалдың төөгү музейиниң үндезини болур.

(СЭТА).

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттары

КЫЗЫЛ ХООРАЙ

Школаның соңгулда округундан Григорий Викторович **Иванов** — СЭКП Тыва обкомунуң чаңында партия комиссиязының даргазы.

Енисейниң соңгулда округундан Владимир Бораевич **Кара-Сал**—Тыва АССР-ниң прокурору.

Первомайскийниң соңгулда округундан Мерген Максимович **Мунзук** — Кызылдың аннабудуруглегениниң ужудукчузу.

Соңгу-Чоон талакы соңгулда округундан Людмила Паровна **Лопсан** — 48-ки тудуг эргелениниң малыры.

Мурнуу-Чоон талакы соңгулда округундан Иван Александрович **Ситиев**—Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чаңында Күрүнеиниң айыл чок чорук комитединиң даргазы.

Транспорттуң соңгулда округундан Владимир Захарович **Сатаев** — Тыва транспорт эргелениниң начальнигги.

Пролетарскаяның соңгулда округундан Константин Васильевич **Осипов**—2-ги АТБ-нин чолаачызы.

Ленининиң соңгулда округундан Ольга Абросимовна **Блинова** — типографияның депгерлекчизи.

Совхозтуң соңгулда округундан Елена Михайловна **Зырянова**—Кызылдың эзт комбинадының фарш кылыкчызы.

Октябрьскаяның соңгулда округундан Елизавета Емельяновна **Золотухина** — Кызылдың хлеб заводунуң хлеб бызыраар мастери.

Тулугнуң соңгулда округундан Чимит-Доржу Байырович **Ондар** —«Тыва тудуг» трестиң эргелекчизи.

Хемниң Соңгу талакы соңгулда округундан Татьяна Николаевна **Манова** — Улуг-Хемниң ыяш улетпүр ажыл-агыйының мебель негинин бригадири.

Хемниң Чоон талакы соңгулда округундан Матвей Сумбуевич **Хомушку** — Тыва АССР-ниң культура министри.

Хемниң Барыын талакы соңгулда округундан Сергей Кончукович **Ланцы**— Тыва АССР-ниң Чуруккулар Эвилелиниң баштаар черинин даргазы.

Чүүлүмүнүң соңгулда округундан Владимир Базыр-оолович **Оскал-оол** — Москвакыы күрүне пиригинин артизи.

Чеховтуң соңгулда округундан Инна Владимировна **Зубова**—Кызылдың № 14 ортумак школазының башкызы.

Топографияның соңгулда округундан Ирина Долгановна **Дүлүш**—Кызыл-салыгның № 9 магазинининң садыгжызы.

Рабочаяның соңгулда округундан Александра Леонтьевна **Ткачева**—Кызылдың даарыгаа комбинадының лекальщиги.

Заводскаяның соңгулда округундан Мария Григорьевна **Мамаева** — хоорайлар аразының телефон станциязының телефонизи.

Заозёрныйниң соңгулда округундан Сергей Хочекович **Красный** — Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары.

Промышленныйниң соңгулда округундан Валентина Андреевна **Казанцева** —Кызылдың «Тудуг кезектери» комбинадының бетонщиги.

Горныйның соңгулда округундан Шулуу Даваевич **Куулар**—ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы.

Трактының соңгулда округундан Владимир Борисович **Добромыслов** — СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары.

Хемниң он талакы соңгулда округундан Николай Васильевич **Сизых**—Тыва АССР-ниң кадык камгалал министри.

Мурнуу талакы соңгулда округундан Михаил Васильевич **Кетелевский** — подполковник, Тыва АССР-ниң шериг комиссары.

БАЙ-ТАЙГА РАЙОН

Шуйнуң соңгулда округундан Биичей Баадановна **Хертек** —«Мурнакчы» колхозтуң хойжузу.

Бай-Талдың соңгулда округундан Достанмаа Чамгырайовна **Ооржак**—«Бай-Тал» совхозтуң өшкү кадарчызы.

Кызыл-Дагның соңгулда округундан Өлчей Чашович **Кара-Доңгак**—«Тээли» совхозтуң директору.

Кара-Хөлдүң соңгулда округундан Долзанмаа Номчулаевна **Дамба** — «Кара-Хөл» колхозтуң хойжузу.

Тээлиниң соңгулда округундан Дадар-оол Севенович **Даанын-оол** — СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары.

Эзр-Хавактың соңгулда округундан Севилбаа Белековна **Салчак** — «Тээли» совхозтуң саанчызы.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОН

Кызыл-Мажалыктың Барыын талакы соңгулда округундан Күжүгет Сереевич **Шойгу**—Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы.

Кызыл-Мажалыктың Чоон талакы соңгулда округундан Анастасия Ленейевна **Ооржак** —туйбу заводунуң хептелге цегинин съемщиги.

Ак-Довурактың Соңгу талакы соңгулда округундан Ольга Леонидовна **Федорова**—14-кү МЭ-ниң кран машинизи.

Ак-Довурактың Комсомольский соңгулда округундан Василий Иванович **Попов** — СЭКП Тыва обкомунуң секретары.

Ак-Довурактың Төп соңгулда округундан Хөвеңмаа Белековна **Сарыглар** — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың үүрмектеп-сорттаар комплекизиниң машинизи.

Ак-Довурактың Мурнуу талакы соңгулда округундан Виктор Алексеевич **Ухов**—«Тыва даг-дугу» комбинаттың директору.

Ак-Довурактың Чоон талакы соңгулда округундан Лина Назынчаповна **Саая**—район эмнелгезиниң уруглар салбырының эргелекчизи.

Дөң-Терезиниң соңгулда округундан Соян Төмүрович **Амырбит** — ажылчы чоннар депутаттарының Барыын-Хемчик район Совединиң күүскомунуң даргазы.

Барлыктың соңгулда округундан Борис Аймаевич **Күжүгет** — «Барлык» совхозтуң тракторизи.

Бижиктиг-Хаяның соңгулда округундан Лидия Наскыл-ооловна **Оюн** — «Барлык» совхозтуң саанчызы.

Аксы-Барлыктың соңгулда округундан Василий Дамбаевич **Дорун-оол** — СЭКП Тыва обкомунуң административтиг органнар килдизиниң эргелекчизи.

Эрги-Барлыктың соңгулда округундан Александра Маадыровна **Монгуш** — «Хемчик» совхозтуң саанчызы.

Шекпээриниң соңгулда округундан — Дикчит-оол Кылын-оолович **Сарыглар** — «Шекпээр» совхозтуң инек кадарчызы.

Аянгатының соңгулда округундан Шангыр Пичи-оолович **Куулар** — СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң бирги секретары.

Хөнделениң соңгулда округундан Уртак Канчыырович **Хомушку** — «Барлык» совхозтуң хойжузу.

ЧООН-ХЕМЧИК РАЙОН

Чадааананың Чоон талакы соңгулда округундан Александра Комбуйлановна **Сарыглар** — Чадааананың чоннуң амыдырал хандырылга комбинадының хеп бызыкчызы.

Чадааананың соңгулда округундан Дандар-оол Көк-Хунаевич **Ооржак** — СЭКП Тыва обкомунуң секретары.

Чадааананың Транспорт соңгулда округундан Алексей Александрович **Федоров** —Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң Чадаана участогунуң чолаачызы.

Чадааананың Барыын талакы соңгулда округундан Григорий Николаевич **Долгополов** — Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы.

Хайыраканың соңгулда округундан Дарый Севил-ооловка **Сат** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң трактористи.

Бажың-Алаактың соңгулда округундан Доңгак Сүлдемович **Настык-Доржу**—«Искра» колхозтуң даргазы.

Хөндергейниң соңгулда округундан Юрий Лудужапович **Аранчын** — Дылдың литератураның болгаш төөгүнүң Тыва эртем-шинчилел институдунуң директору.

Шеменниң соңгулда округундан Анай Бегзиевна **Монгуш**—«Большевик» совхозтуң саанчызы.

Чыраа-Бажының соңгулда округундан Борис Бааданович **Чюдюк** — ажылчы чоннар депутаттарының Чоон-Хемчик район Совединиң күүскомунуң даргазы.

Хорум-Дагның соңгулда округундан Монгуш Допур-оолович **Чола** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң хойжузу.

Иймениң соңгулда округундан Николай Сюрюнович **Бойду** — СЭКП Чоон-Хемчик райкомунуң бирги секретары.

Кызыл-Тайганың соңгулда округундан Юрий Сергеевич **Катков** — Тыва респотребсоюз баштаар черинин даргазы.

Кировтуң соңгулда округундан Оюмаа Сапыковна **Ондар** —«Сүт-Хөл» совхозтуң хойжузу.

Бора-Тайганың соңгулда округундан Дожүлдей Бүрзүнеевич **Ондар** — Тыва АССР-ниң чырыдыышкын министри.

Сут-Аксының соңгулда округундан Когуй-Маадыр Анай-оолович **Ондар** — «Сүт-Хөл» совхозтуң автомеханиги.

Алдан-Маадырының соңгулда округундан Ирина Ооржаковна **Делгер** — «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжузу.

Баян-Таланың соңгулда округундан Соян Сотпаевич **Чакар**—Тыва АССР-ниң иштики херектер министри.

КАА-ХЕМ РАЙОН

Сарыг-Септиң Барыын талакы соңгулда округундан Аина Васильевна **Колбасицкая** — 958-КМК-ның маляр-штукатуру.

Сарыг-Септиң Чоон талакы соңгулда округундан Бай-Кара Шежүлбеевна **Долчанмаа** — Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы.

Бүрен-Аксының соңгулда округундан Николай Павлович **Федоров** — СЭКП Каа-Хем райкомунуң бирги секретары.

Кундустугнуң соңгулда округундан Борис Алексеевич **Морозов** — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң даргазы.

Ильинканың соңгулда округундан Пичи-Уруг Таваевна **Сувак**—«Бүрен» совхозтуң саанчызы.

Бүрен-Хемниң соңгулда округундан Өлчей-оол Чамыянович **Өшкүлүт**—«Совет Тыва» совхозтуң механизатору.

КЫЗЫЛ РАЙОН

Каа-Хемниң соңгулда округундан Валентина Андреевна **Оканькина** — «Көк-Тей» совхозтуң куш азыракчызы.

Шамбалыгның соңгулда округундан Кыргыс Норбуевич **Шулуу** — СЭКП Кызыл райкомунуң бирги секретары.

Кур-черниң соңгулда округундан Александр Туматович **Ангыр-оол** — «Тиилелге» совхозтуң механизатору.

Кара-Хаактың соңгулда округундан Алевтина Ивановна **Немцова** — «Кара-Хаак» совхозтуң ногаа бригадазының звеночузу.

Элегес-Аксының соңгулда округундан Бүдегечи Конзулакович **Бүдегечиев** — Тыва АССР-ниң сан министри.

Шыныаның соңгулда округундан Нюра Дүдүповна **Бар-Хөө** — «Тере-Хөл» колхозтуң сарлык кадарчызы.

Баян-Коллуң соңгулда округундан Доржан Өнгекович **Байкара**—«Х Улуг хурал» колхозтуң хойжузу.

МӨҢГҮН-ТАЙГА РАЙОН

Каргы соңгулда округундан Чечек Саяевна **Мандыычы** — «Малчын» колхозтуң хойжузу.

Мөген-Бүрен соңгулда округундан Ондар Норбу-Самбуевич **Шагдыр-оол** — СЭКП Мөңгүн-Тайга райкомунуң бирги секретары.

ӨВҮР РАЙОН

Саглы соңгулда округундан Александр Бюрбюжапович **Семис-оол**—ажылчы чоннар депутаттарының Өвүр район Совединиң күүскомунуң даргазының хүлээлгезин күүседи турар.

Дус-Даг соңгулда округундан Василий Балчыевич **Бюрбю**—«Торгалыг» совхозта партком секретары.

Хандагайты соңгулда округундан Владимир Ефимович **Серяков** — Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы.

Солчур соңгулда округундан Александра Кенденовна **Тюлюш**—«Коммунизмче орук» колхозтуң хойжузу.

БИИ-ХЕМ РАЙОН

Туранның Соңгу талакы соңгулда округундан Нина Петровна **Краева**—Туранный ыяш белеткээр черинин станокчузу.

Туранның Төп соңгулда округундан Григорий Чоодуевич **Ширшин** — СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары.

Туранның Мурнуу талакы соңгулда округундан Александр Анатольевич **Сараскин** — «Сельхозтехниканың» Бии-Хем район салбырының чолаачызы.

Билелиг соңгулда округундан Наталья Салчаковна **Иргит** — «Кызыл тараачын» совхозтуң Туран СБФ-зының саанчызы.

Өөктүң соңгулда округундан Иван Григорьевич **Лавриненко** —Тыва АССР-ниң көдээ ажылгагый министри.

Тарлаг соңгулда округундан Серенмаа Андреевна **Даржаа** —«Өөк» совхозтуң бызаа ажаакчызы.

Хадың соңгулда округундан Василий Миронович **Евтешин**—СЭКП Бии-Хем райкомунуң бирги секретары.

ТАНДЫ РАЙОН

Арыг-Бажының соңгулда округундан Вальдемар Петрович **Суров** — СЭКП Тыва обкомунуң организас-партийжи килдизиниң эргелекчизи.

Балгазын соңгулда округундан Валентина Николаевна **Соломенникова** — «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң саанчызы.

Балгазынның Чоон талакы соңгулда округундан Григорий Адольфович **Заркевич** —СЭКП Таңды райкомунуң бирги секретары.

Дүргениң соңгулда округундан Владимир Николаевич **Филиппов** — СЭКП Тыва обкомунуң ийги секретары.

Сосновка соңгулда округундан Ирина Дембреловна **Будакай** — көдээ ажыл-агыйының дуржулга станциязының бызаа ажаакчызы.

Бай-Хаак соңгулда округундан Мичин Санчатович **Салчак** —Тыва АССР-ниң Күрплаанының даргазы.

Межегейниң соңгулда округундан Дмитрий Иванович **Башарин** — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң тракторизи.

Кочетовтуң соңгулда округундан Дадар Арбытаевна **Куулар** — «Коммунизминиң херели» колхозтуң саанчызы.

Элегестиң соңгулда округундан Майя Увангуровна **Оюн**—С. К. Тока аттыг совхозтуң саанчызы.

Хову-Аксының Барыын талакы соңгулда округундан Кама Намчаловна **Монгуш** — «Тыва кобальт» комбинаттың гидрометаллургия негинин аппаратчызы.

Хову-Аксының Чоон талакы соңгулда округундан Альберт Иванович **Ванжа** — «Тыва кобальт» комбинаттың директору.

ТЕС-ХЕМ РАЙОН

Самагалдайның соңгулда округундан Монгуш Какыйлаевич **Шыыран**—Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитединиң даргазы.

Берт-Дагның соңгулда округундан Чүргүй-оол Намгаевич **Хомушку** — «Тес-Хем» совхозтуң кадрлар талазы-биле инспектору.

Тестиң соңгулда округундан Николай Васильевич **Чыдыгыр** — ажылчы чоннар депутаттарының Тес-Хем район Совединиң күүскомунуң даргазы.

Чыргаландының соңгулда округундан Анна Ховалыговна **Серээ** — «Чодураа» колхозтуң мал эмчизи.

О-Шынаның соңгулда округундан Анфиса Тулушевна **Комбу** — «О-Шынаа» совхозтуң хойжузу.

ТОЖУ РАЙОН

Тоора-Хемниң соңгулда округундан Нина Деверековна **Ак** — «Тоора-Хем» совхозтуң инжизи.

Ийнин соңгулда округундан Михаил Клаевич **Мендуме** — Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы.

Ырбаниын соңгулда округундан Соян Калаевич **Орус-оол** — СЭКП Тожу райкомунуң бирги секретары.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОН

Шагаан-Арыгның Чоон талакы соңгулда округундан Анатолий Монгушевич **Папый-оол** — 586 КМК-ның бызаанчызы.

Шагаан-Арыгның Төп соңгулда округундан Татьяна Федоровна **Коробейникова** — чоннуң амыдырал хандырылгазының Шагаан-Арыг комбинадының баш таарыкчызы.

Шагаан-Арыгның Барыын талакы соңгулда округундан Александр Александрович **Ромашов** — ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары.

Арыг-Бажының соңгулда округундан Зинаида Лаврентьевна **Толмачева** —«Улуг-Хая» совхозтуң ногаа бригадазының бригадир-агроному.

Торгалыгның соңгулда округундан Алдын-оол Чечек-оолович **Кыргыс** — «Куш-ажылдың хостуу» совхозтуң тракторизи.

Чаатының соңгулда округундан Чанчымаа Тюлюшевна **Бичик** — «Куш-ажылдың хостуу» совхозтуң саанчызы.

Арыг-Узүүнүң соңгулда округундан Балчима Монгушевич **Мартан** — «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң чолаачызы.

Арысканың соңгулда округундан Суван-оол Тулушевна **Ондар** — «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң саанчызы.

Хайыраканың соңгулда округундан Кара-оол Андреевич **Маспык-оол** —СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бирги секретары.

Чаа-Хөлдүң соңгулда округундан Михаил Евграфович **Абрамов**—СЭКП Тыва обкомунуң көдээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи.

Үрбушпуң соңгулда округундан Дина Дүлүшевна **Чыртык** — «Наймырал» совхозтуң саанчызы.

Булун-Теректиң соңгулда округундан Тыны Араптанович **Арактан** — «Ак-Туруг» совхозтуң хойжузу.

Ак-Туругнуң соңгулда округундан Тамара Чашоловна **Норбу** — профэвилелдериниң область чөвүлелиниң даргазы.

Хендергениң соңгулда округундан Семен Кунгаевич **Буянды** — Тыва АССР-ниң чоннуң амыдырал хандырылга министри.

ЭРЗИН РАЙОН

Эрзиниң соңгулда округундан Пазанаймаа Бадыевна **Даадаа** — «Чаа орук» колхозтуң хойжузу.

Мөренниң соңгулда округундан Мамаа Теребижиевна **Белчээ** — «Мөрен» колхозтуң хойжузу.

Нарыниң соңгулда округундан Анна Чигжитович **Монгуш** —СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары.

ТЫВАНЫҢ ГЕОЛОГТАРЫНДА

Тыванын геология-шинчилел экспедициязында геолог Олег Безруковтуң удурткан болуу республиканың делгемнериниң мөңгүн суунуң, кобальтынын, честиг болгаш ажыктыг өске-даа казар байлактарның чыдар черлерин тодаралырынга шалыпчы үлүүн киирип турар. Ында геолог Дина Валентиновна Черепанова шинчилел ажылдары кылырынга чеди чыл ажыг уеде идепкейлиг киришкен. Оон фотоаппаратының пленкаларында геологтарның ажыл-ижи, амыдырал-чуртталгазында солун ужуралдар хөйү-биле кирген.

Бо чуруктарда оон тыырттырган чуруктарының чамдыызын киирген. Мында эш Безруковтуң болуунуң кижилери боду чоруп өрүмнээр станок-биле өрүмнээшкин үезинде. Адаанда чурукта ийи кижини геолог Дина «орукка септелге үези» деп адаан. Чуруктарның кайызын-даа Чоон-Хемчиктиң Чыргакы хемге чорааш тыырттырган.

Д. ЧЕРЕПАНОВАНЫҢ фотолары.

«Шынның» почтазындан

АЖЫЛ-ИШТИ ТҮҢНЭЭШ...

«Большевик» совхозтуң малчыннары чоокта чаа боттарының хуралынга чыылгаш, бо чылдың баштайгы беш айларында ажыл-ижин түннээн. Ниитинин малының продуктулуун бедидер, ону чидирип, самчыгдаар чорукту болдурбас, малга четчир санныг чемни белеткээр талазы-биле боттарының мурнунда сорулгаларны анаа тодараткан.

Эрткен чылын чемни четчири-биле белеткээнинден мал хүр кыш ашкан. Беш чыллын доозукчу чылының бирги кварталында совхоз эзт, сүт бүдүрениниң планын ажыр күүседип, төрүүр чүс хойдан 80 хураганны камгалап алган. Бо чылдың беш айларының түннелдерин ёлугаар алырга, бир инектен ортумаа-биле 785 кг сүт сагдынган. Мурнакчы саанчылаар Анай Иргит 850 кг, Анай Монгуш 785 кг, Бакаан Кара-Сал 825 кг сүттү бир инекке онаштыр саап, шудургу ажылдаан. Хойжулар К. Доржулдай, М. Түлүш, Х. Хүлер-оол олар төрүүр чүс хойдан 90—95 хураганны менди ап өстүрген.

Совхозтуң малчыннарының мурнунда шиитпирлезе чогуур айтырыглар хөй. Бо дугайында бүгү талалыг чугааны ол хуралга кылган. Ылаңгыя чамдык малчыннар боттарының харысалга чогундан төрүүр чүс хойга онаштыр чугле 20—50 хураган камгалап алган болуп турар. Беш айларда төрүүр чүс хойга онаштыр 80—95 чедир хураган алган малчыннар чугле алды кижи. Моон бир чылдагааны — малдың, ылаңгыя, оон чаш төлүнүн өлүп хораар чоруунуң хөйүнде. Чижээ, Шыныаан-оол Доңгактың коданындан безин беш айларда 32 хураган хораан. Бода мал кадарчылары М. Багай-оол 33, К. Комбу 13, Х. Эрес-оол 8, М. Бойду 3 башты ис чок чидирип, ажыл-агыйга улуг когаралды таварыштырган. Совхозка эрткен айларда ниитизи-биле 99 баш бода мал читкен.

Бо четпестерниң база бир чылдагааны—малчыннарның тайгаларга чайлаглаашкынын чогуур деннелге организаставайн-турарында. Чамдык малчыннар тайгаларже көшпейн баргылаар. Оон уламындан мал арып, кызыраар, ара салыр чоруктар турган. Чаш төлду эвээшти ап турарының чылдагааны база ында. Мындыг четпестерни моон соңгаар болдурбазының дугайын малчыннар чугаалажыр, бо чайгы семиртилгеже, малга четчир чем курлавырларын тургузарынче күштү мөөнүзэрин дугурушканнар. Иштики одарларны келир кышка курлавырлаар, малды одар солуп кадарарын организастаар, суггаттыг черлерни чөп ажыглааш, сиген белеткелинче чөнну хаара тудар, хой кыргылдазын чогуур үезинде чорудар деп, олар шиитпирлээн.

Д. МОНГУШ.

Чоон-Хемчик район.

Дувуренниң хойжуларында

Дувурен — бистин «Октябрь 30 чылы» колхозтуң хойжуларының төп турлаа. Маная колдективтиг ажыл-агый тургустунгандан бээр ажыл-ишчи малчыннар ажылдап, чурттап, ниитинин малын өстүреринге үлүүн киирип келген. Сураглыг хойжу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры О. Ч. Лопсанчап алдан чылдарнын өгезинде маная ажылдап, чурттап тура күш-ажылчы үлегерин бүгүдеге көргүскен. Колхозтуң сураглыг хойжузу Д. О. Куулар болгаш өске-даа хоочун ишчилер оон сөөлүндеги чылларда Дувуренниң ажыл-ишчи өзлери болуп, ниитинин малының баш санын өстүрер, продуктуунуң бедидер дээш соруккур ажылдап турарлар. Шак ол сураглыг кижилернин бирээзи М. Ч. Куулар хойжулар турлаанда ам он ажыг чыл ажылдап турар. Баштайгы чылдарда Машпак Чолдак-Хунаевич колхозтуң бүгү хоюнуң бригадиринге ажылдаан.

Дуржулгалыг хойжу төрүүр чүс хойга онаштыр 1972 чылда 100, оон соонда чылда—108, а эрткен чылын—134 хураганны, бо чылдың баштайгы кварталында—100 хураганны менди ап, доруктурган. Чыл бүрүде бир хойдан 2,3 кг-дан өрү дукту кыргып ап келген.

Бо турлаг электрижиттинген, эки кудуктуг, малчыннар чаагайжыттынган бажыннарда культурлуг чурттап орар. Малдың улуг, делгем, таарымчалыг кажаалары ында бар. Машпак Чолдак-Хунаевич болгаш өске-даа хойжулар келир кышка белеткелди бо хүннерде чорудуп, малдың пайгы семиртилгезин организастаан.

О. САЙЫН.

Чоон-Хемчик район.

А А Л Д А А Ш К Ы Н

Чоон-Хемчик районда «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ооржак Дажы-Намчал Өвүрнүң «Торгалыг» совхозунуң малчыннарынга аалдап чорааан. Ол бир дугаарында совхозтуң мурнакчы хойжузу Балдан Киров-биле ужуражып, оон ажыл-ижи-биле танышкаш, аныяк комсомолчу хойжуга бодунуң арга-дуржулгазын чугаалааш, аңаа чаа-чаа чедишкиннерлиг болурун күүзүн.

Алдаржаан малчын Ооржак Дажы-Намчал-биле ужуражылгалар Чозаның, Кара-Талдың, Кадый бажының хойжуларынга, Торгалыг ортумак школазынга, совхозтуң ажылчы чону-биле Культура бажыңына болгулаан. Сураглыг хойжу бодунуң болгаш бригадазының ажылының арга-дуржулгазының дугайында солун болгаш ажыктыг хөй үүлдерни оларга чугаалап берген.

Н. ДАМДЫН.

Политиктиг беседа

ПРОЛЕТАРИАТ ДИКТАТУРАЗЫНЫҢ БУРЖУАЗИЯНЫНГА удурланыштыр ажылчын ангы бодунуң күрүне эрге-чагыргазының ангы талазы-биле характерлиин чажырбайн турар. Ол эрге-чагырга чаңгыс ангынын—пролетариаттың диктатуразы-дыр деп, ажылчын ангы ажыы-биле дорт чугаалаар.

Пролетариат диктатуразының хевирлери янзы-бүрү чурттарга ангы-ангы болган түрүп болур, ынчалза-даа оон үндезин хевирлери, демдектери чаңгыс аай болур. «Капитализмден коммунизмче шилчиишкин аажок элбек болгаш янзы-бүрү байдалдыг политиктиг хевирлерни бербейн барып болбас болбайн аан, ынчалза-даа алыс утказы чайлаш чок чаңгыс: пролетариат диктатуразы болур деп, В. И. Ленин бижээн. (Чогаалдарының долу чыылдазы, т. 33, арын 35).

Кезээде болгаш кандыг-даа чуртка бүгү-ле өнзагай байдалдары турбуже, оон ниити, ыяавыла турар демдектериниң бирээзи дужурткен мөлчүкчү ангыларның удурланыышкынын күш-биле базары болур.

Ынчалза-даа пролетариат диктатуразының күчү түрүүр талазы чүгле мөлчүкчүлерге удур угланган болгаш ол чорук буржуазияның удурланыышкынының кандыг чергелиинден хамааржыр.

СОЦИАЛИСТИГ революция буржуазияның эрге-чагыргазын дужүрер, ынчалза-даа ол революция бүгүле мөлчүкчү ангыларны ол-ла дораан чок кылып шыдавас. Олар социалистиг революцияның тиилээнинин соонда алаан азы эвээш-даа үргүлчүлелдиг үеде артын калыр. Оон туржук төөгүлүг дуржулганын көргүзүп турарын ёзугаар алырга, мөлчүкчү ангыларның удурланыышкыны чогум-на харын оларның эрге-чагырганын дужүргенинин соонда он катап удгады бээр. Ынчалзадаа херектин ужуру чүгле ажык чепсектиг удурланыышкыннарда (хамааты дайын, сүлчээлер, тура халыышкыннар болгаш оон-даа өскелер) эвес болгаш ийин — удурланыышкынның ол хевири чамдык чурттарга болбайн-даа барып болур. Ынчаныыже мөлчүкчү ангылар артыышаан турда, олар политиктиг, экономиктиг, идеологтуг болгаш мораль талазы-биле удурланыышкынын чаа эрге-чагыргага чайлаш чок кылып, эрги көрүм-чурумнарны катап тургузарын кызыдарлар.

Кайы-бир чуртка дужүрткен буржуазия өске чурттарның эрге-чагыргада ам-даа турар буржуазиязындан деткимчеге кезээде көрдал салып болур. Ынчангаш ол даштыкы реаксылыг күш кайы хире идепкелиг болгаш шиитпирлиг хөделип турарын 1968—1969 чылдарда Чехословакияга болуушкуннар-даа, 1956 чылда Венгрияга контрреволюстуг үймээн-даа бузурелдиг көргүскен.

ЫНЧАНГАШ тиилээн пролетариаттың бирги болгаш соңгаарладыг болбас сорулгазы чүл дээрге, чурттуң иштинге дужүрткен мөлчүкчүлериниң удурланыышкынын шиитпирлиг базары, даштыкы контрреволюстуг кыжаныышкыннардан революцияны камгааларын организастаары болур. Буржуазияга удур пролетариаттың күчүдээшкинин В. И. Ленин харын күчүдээшкинге харыы, капиталистиг көрүм-чурумнарны катап тургузар дээр оралдажыышкыннардан камгалалдың хемчээ кылдыр тайылбырлаан. Ажылчын ангы күчү турүүшкүнүн харын буржуазияның эрги ёзучурумнарны катап тургузар дээр үүлгедиишкиннерин кынчыктырбас, чаа эрге-чагырганы херекке алыр болгаш оон негелделеринге чагыртыр кылдыр ону албадаар дээш ажылаар. Оон кайы хире ур ургулчулээри база-ла буржуазияның удурланыышкынының чергезинден хамааржыр. Ангы дайзыннарынга хамаарыштыр серемчилелди бичин-де кошкадырга безин ажылчын ангыга оон кайы хире аар үнелиг болурун Чехословакияга болуушкуннарның дуржулгазы көргүзүп турар. Буржуазияны ашкан тиилелге аажок улуг шыдажыышкынны, сатылга-чурумну, быжыг турушту, тура-соруктуң чайгылыш чогун болгаш чаңгыс эптиг болурун ажылчын ангыдан негээр дээрзиниң дугайында В. И. Ленинниң сагындырыын ол дуржулга чаа күш-биле бадыткаан.

Тиилээн пролетариат мөлчүкчү ангыларның удурланыышкынын базарының чамдык атакалары-биле кызыгаарлаттынып шыдавас. Ангы талазы-биле дайзыннарның удурланыышкынын үргүлчү базарынга база алызында баргаш, бүгү мөлчүкчү ангыларны бүрүн узуткаарынга ажылчын ангының күрүне эрге-чагыргазы хевирлиг организастыг, төпчүткен күш эргежок чугула. Буржуаз пропаганданың болган чок-ла бадыткап турары ышкаш, ол ангыларны күш-биле узуткаарының дугайында мында чугаа чорбайн турар. Төөгүлүг дуржулганың көргүзүп турарын ёзугаар алырга, буржуазияга хамаарыштыр тиилээн пролетариаттың сорулгазынга (кайы-бир өскерлиишкиннер-биле катай) дараазында үүлдер кирер: бирээде, буржуазияның эрге-чагыргазын дужүрер, оон шериг-бюрократтыг күрүне машиназын үрей шавар; ийиде, оон ажык удурланыышкынын базар, будулдуруушкуннарны сый шавар, буржуазияның чепсектиг халдаашкыннарын хайыра чокка чылча шавар; үште, буржуазияның экономиктиг тепкиштерин чок кылыр, оон будурулге чепсек-херектерин (хавырыышкынның азы чамдыызын садып алырының аргазы-биле) хураап алыр болгаш оларны чоннуң эргезинге дамчыдып бээр. Кедизинде келгеш, мөлчүкчү ангыларны узуткаар, «ынчангаш буржуазия догуиап-даа, база дагын тыптын кээп-даа шыдавас» ындыг байдалдарны тургузар (В. И. Ленин. Чогаалдарының долу чыылдазы, т. 36, арын 175).

ТӨӨГҮЛҮГ чамдык байдалдардан хамаарыштыр Совет чуртка ол сорулганы боттандырарынга барык чээрби чыл негеттинген; мөлчүкчү ангыларга удур демисел маная чамдык үеларде кедергей чидиг хевирлерлиг-даа тургулаан. Өске чурттарга тодаргай байдалдардан хамаарыштыр ол демисел ындыг-ла үр эвес болгаш ындыг чидиг хевирлерлиг болбайн-даа барып болур. Ынчалзажок мөлчүкчү ангыларның удурланыышкынын өске-даа янзы-биле базары ыяавылагы негелде, пролетариат диктатуразының эн чугула функцияларының бирээзи болур. Ынчалза-даа ол оон кара чаңгыс функциязы эвес-тир.

КОЛ ФУНКЦИЯ—ЧАА НИИТИЛЕЛДИ ТУРГУЗАРЫ

Пролетариат диктатуразының алыс утказы, оон кол сорулгазы болгаш угланыышкынын — социалистиг ниитилелди тургузары. Ревизионисчи теоретиктер пролетариат диктатуразының ол үндезин утказын хажыдып, ниитизи-биле экономи-

Хөй ургларлыг иелерни „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

(Эгези № 130 «Шында»).

ТЕС-ХЕМ РАЙОН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кара-кыс Мунзуковна **Доңмут** — «О-Шынаа» совхозтуң ажылчыны.

Күнзеңмаа Сапыяновна **Миндиң**—«Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Севек Ойдуповна **Шойдак**—«О-Шынаа» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Сирин Делгермаевна **Кунгаа**—Берт-Даг суурда өг-бүле эзэзи.

Дензинмаа Токтугуевна **Оюн**—«Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Анчима Морозовна **Сагаан**—«Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Екатерина Багай-ооловна **Билчир** — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Екатерина Мартайевна **Коинчай** — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Өнермаа Захаровна **Самдарак** — «Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Кара-кыс Кадыговна **Хорсуу** — Белдир-Арыгда медпунктунуң фельдшери.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Минчейма Чаичыевна **Айыжы** — Берт-Даг суурда өг-бүле эзэзи.

Надежда Сояновна **Аракчаа**—Самагалдай суурда өг-бүле эзэзи.

Тере Маадыровна **Маизай** — «Ак-Эрик» колхозтуң колхозчузу.

Сарыг-кыс Самбаевна **Самба** — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Ирина Монгушевна **Седен**—О-Шынаа суурда өг-бүле эзэзи.

ТОЖУ РАЙОН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Мая Дамчановна **Бараан** — «Тоора-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Мария Быратчыковна **Седенбаа** — Ий суурда өг-бүле эзэзи.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иени «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Салдыма Хойбаловна **Ак** — Хам-Сыра суурда өг-бүле эзэзи.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иени «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Дежитей Коловна **Дамба** — Алыр-Кежигиниң уруглар садынын ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иени «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Раиса Коловна **Бараан** — «Тоора-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Надежда Комбуевна **Пичик**—Сыстыг-Хем суурда өг-бүле эзэзи.

Галина Аковна **Тайбыл** — Сыстыг-Хемниң көдээ библиотеказының библиотекары.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Байыр Думатовна **Бадыжык** — Арыг-Бажы суурда өг-бүле эзэзи.

Чүсүмаа Ховалыговна **Даржай** — Булук-Терек суурда өг-бүле эзэзи.

Долгар Кыргысовна **Мандын-оол** — Ийи-Тал суурда өг-бүле эзэзи.

Долума Какпаяковна **Сат** — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Анчимаа Донгаковна **Сотпа** «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Мария Байкараевна **Байкара**—«Х Улуг хурал» колхозтуң колхозчузу.

Уйнук Сатовна **Бодан-оол**—Чаа-Хөл суурда өг-бүле эзэзи.

Зоя Шалыковна **Майынды**—«Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Мануу Суруновна **Мактар**—«Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Кызыл-Уруг Сундуевна **Савыраа** — Чаа-Хөл эмнелгениниң санитарказы.

Тоорук Кыргысовна **Шивит-Дамба** — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кара-кыс Монгушевна **Донгак** — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Тамара Монгушевна **Кандан** — Ак-Туруг суурда өг-бүле эзэзи.

Александра Допсан-Шыыраповна **Кунгаа**—Ак-Туруг суурда өг-бүле эзэзи.

Анай Түлүшевна **Сандан** — Чаа-Хөл суурда өг-бүле эзэзи.

Валентина Чоодуевна **Седип** —«Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Кима Константиновна **Түлүш** — Торгалыг суурда өг-бүле эзэзи.

Уйнук Монгушевна **Уйнукай** —«Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Ида Васильевна **Балханова** —«Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Анай Самбуевна **Даржаа** — Ак-Туруг суурда өг-бүле эзэзи.

Кара-кыс Чадамбаевна **Дамдын** — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Дужекей Чамзыевна **Дөре**—Арыскан суурда өг-бүле эзэзи.

Хемер Донгаковна **Дорун-оол** —Арыг-Бажы суурда өг-бүле эзэзи.

Чолдак-Кара Анай-ооловна **Сундуй** — Үрбүн суурда өг-бүле эзэзи.

Шожутпаа Донгаковна **Туванайн** — Арыг-Бажы суурда өг-бүле эзэзи.

Любовь Васильевна **Федоскина** — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Зинаида Донгаковна **Чашоол** — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Б. ДОЛЧАҢМАА**

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары **С. КРАСНЫЙ**

Кызыл, 1975 чылдың апрель 24.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ ЧОННУҢ ЧАҢГЫС ЭВИ

Бистиң чуртувуска эвилелдешкен, автономнуг республикаларның Дээди Советтеринге болгаш ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге болган соңгулда, Москваның Бауман соңгулда округунуң соңгукчуларының мурнунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң кылган чугаазы бүгү делегейге кайгамчык улуг сонуургалды өскүткен. Соңгулда болза бодунуң Коммунистиг партиязын долгандыр совет улустуң быжыы-биле сырый каттышканын база катап көргүскен, яштики болгаш даштыкы политиканың айтырыгларына партияның шугумун амыдыралга ооң боттандырар дээн шиитпирлиг чоруунуң бүзүрелдиг бадыткалы болган дээрзин хөй-хөй чурттарның солуннары демдеглеп турар. Ол шугум социализмниң алыс бүдүжүнден үнүп кээп турар болгаш совет кижилериниң, акы-дуңма социалистиг чурттарның ажылчы чоннарының, тайбың тургузукчу күш-ажылының эрге-ажыктарынга бүрүнү-биле чагыртқан. Ацгының үзел-бодалын чайгылыш чок барымдаалаан болганда, ССРЭ-ниң политиказы тайбының, бүгү улустарның хосталгазының болгаш айыл чок чоруунуң херээнге, оларның национал хамаарышпас чоруунуң болгаш социал депшилгениниң херээнге бараан боон, бүгү делегейде эң-не калбак массаларның эрге-ажыктарынга дүгжүп турар.

● **БЕРЛИН**

ССРЭ-де соңгулда хүүн совет улустуң бүдүрер улуг ишүүлелериниң демдээ-биле эрткен деп, «Нойес Дойчланд» солун бижип турар. Коммунистериниң болгаш партия кежигүү эвестериниң бузулбас быжыг блогунуң кандиаттары дээш бадылаашкын социалистиг демократияның ылаптыг-ла чаагай тилелгези болган. Совет улус СЭКП-ни долгандыр болдунуң сырый каттышканын, партияның ам болур XXV съездизин күш-ажылга бүдүрген чаа-чаа чаагай үүлелери-биле төлептиг үткүүр дээн шиитпирлиг чоруун база катап көргүскен.

● **СОФИЯ**

«Совет Эвилелинге болган соңгулда чуртту эргелеп башкарарынга чоннуң калбак киржилгезиниң чаа бадыткалы, а ол ышкаш улустуң мурнунга СЭКП-ниң улуг ажы-хавыаларын хүлээп көргениниң демдээ, боттарының амгы болган келир үеэнге совет кижилериниң бүзүрелиниң көргүзүү болган. Хөй национал совет ниитилелдиң тендиш дивес чаңгыс эвин соңгулда бадыткан көргүскен» деп, «Работническо дело» солун бижээн.

«Народна Армия» солунуң демдеглээни болза: «Л. И. Брежневтиң сагыш-сеткилдиг хайыктырып келир чугаазы чүгле совет кижилериниң эвес, харын база бүгү депшилгелиг кижи төрелгетениң улуг кижизиг чөөнгейин хаара тутқан. Бирги эзлчегде ол чорук болза Совет Эвилели делегей болуушкуннарынга шиитпирлиг салдарны чедирип турар, чогум-на харын ССРЭ-ниң тайбыңга ынакшылдыг чайгылыш чок политиказының ачызында улустар аразының харылзааларынга чаварлыышкын талазынче эргилде болган деп үвени болдурган болгай».

● **ПРАГА**

Чехословакияның «Руде Право» солуну ССРЭ-ге болган соңгулданы «социалистиг демократияның байырлалы» деп алдаан. Солунуң онзалап демдеглээни болза, коммунистерийн болгаш партия кежигүү эвестериниң кандидаттары, ажылчын ангының, колхозчу тараачыннарның болгаш ажылчы интеллигенцияның эң эки төдээлекчилериниң эң-не экилери дээш боттарының бадылаашкыннарын бээри-биле совет соңгукчулар соңгулда хааржактарынга кээп турган. Депутаттың кандидадынга Л. И. Брежневтиң бадылатканы Москваның Бауман соңгулда округунга хамаатылар онза идепкейин көргүскеннер. Соңгукчулар мурнунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының кылган чугаазы XXIV съездиниң шиитпирлериң боттандырарының хөрээнге СЭКП-ниң чедип алган улут чеднишкиннериниң түнелдерин үндүрген. Ооң чугаазы — партияның болур деп турар XXV съездизинге идепкейлиг белгелериниче массаларның энергиязын мобилизастаарганы берип турар күүлүг идиг болган».

● **ХЕЛЬСИНКИ**

Финляндияның «Кансан-Уутисет» солунунуң бижээни болза: «Совет кижилер соңгулда боон турган черлерге байырлалдыг шинчи-биле кээп тургулаан. Ындыг чоруккa үндезин болур барымдаалар четчир, чүге дээрге ССРЭ-ниң экономиказы болгаш ооң чонунуң чаагай байдалы үргүлүг белик темпилерлиг болгаш бүзүрелдиг өзүп турар болгай. Оны бодунуң соңгулда мурнундагы чугаазында Л. И. Брежнев бүзүрелдин-биле көргүскен. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының магаданчыг чеднишкиннерни ол тодаргай сан-чурагай-лар-биле көргүскен». ССРЭ-ниң тайбыңга ынакшылдыг политиказының ачызында ам бүгү делегейде улустар аразының дүшкүүрлүг чоруунуң чымчаашкыны боон, а кожа-хелбээ догуннаашкынның ленинчи угланышкыны делегей харылзааларының практиказы болу берип турар-дыр деп, солун бижээн.

● **БОНН**

«ССРЭ чепсегленнишкинни дүжүрер дээш демиселдиң авангардында чорун турар»— Л. И. Брежневтиң чугаазының даштыкы политика талазы-биле бөлүүн «Генераль-Ангайгер» солун ынчаар тайылбырлап турар. «Үнзере Цайт» солуннуң онзалап демдеглээни болза: «Совет даштыкы политиканың алыс кол сорулгазы тайбың коммунистиг тургузуушкунга таарымчалыг даштыкы байдалдарны хандырып бээри боон турар деп чүвени СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының чугаазы база катап бүзүрелдин-биле бадыткаан. ССРЭ-ниң даштыкы политиказы бүгү делегейге тайбыңның, хосталганың болгаш социал депшилгениң хөрээнге бараан боон турар. Ол политиканың салдары-биле тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын чүгле болдунуң болур үүл эвес, а харын-даа эргежок чугула дээрзинге бүзүрел соелгу чылдарда чүгле калбак массаларның эвес, харын хөй-хөй чурттарның удуртукчуларының-даа медерелинде дыка быжыг берген.

(СЭТА).

Г. КИССИНДЖЕРНИҢ ИНТЕРВЬЮЗУ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). «Ю. С. Ньюс энд Уорлд Рипорт» журналга интервьюзунга АКШ-тың күрүне секретары Г. Киссинджер Каттышкан Штаттарның даштыкы политиказының чамдык айтырыгларынга доктааган.

Американың Азияга артарын Кыдаттың күзеп турарының дугайында чугаалар «Американың алгаы кандыг-бир дорт бүзүрелилгеге үндезилеттинген бе» деп, Г. Киссинджерден айтыган. Ол айтырыгга харылап тура, күрүне секретары ол болза бүзүрелилгелерге эвес, а элээн дорт утка-лыг херечилеллерге, өске сөс-биле чугаалаарга, кыдат удуртукчуларының Азияның күрүне ажылдакчыларынга болгаш чамдык америк күрүне ажылдакчыларынга чугаалап турар чүүлдеринге үндезилеттинген деп, ол чугаалаан.

АКШ-тың артын калырын кыдат удуртулга ам чүге хүзеп турарыл, а мурнунда, элээн каш чылдарның дургузукда Азиядан Каттышкан Штаттарның үнерин негеп турганнар болгай деп дарвазында айтырыгга харылап тура, кыдаттар АКШ-ты ол районда, ооң сөстери-биле алырга, «деңзингүүрүүн чугула кезээ» кылдыр көрүп турарлар деп Г. Киссинджер медеглээн.

Президент Дж. Форд бо чылын Пекинге баар деп турарын күрүне секретары бадыткаан. Ооң-биле холбыштыр президент ол аян-норуктуң Тайваньның байдалын чугаалашпаан кылып болур бе деп айтырган. Чок, ынчалза-даа ол ынаар амгы байдалды доостур үеэнге чедирбейн чеде берип болур деп, Г. Киссинджер харылаан. Тайвань-биле бодунуң харылзаазын эде хөөр ужур Каттышкан Штаттарга таваржы бербес бе деп айтырыгны күрүне секретарынга база салган. «Кыдатче аян-норуктуң президент кылзын-на дээш ындыг эде көрүүшкүн кылбас бис» деп, Г. Киссинджер чугаалаан.

Ак бажыңның медеглели

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Президент Дж. Форд оралакчы президент Н. Рокфеллер-биле кады 1976 чылдың соңгулдаларынга катап соңгударын чедип алыр деп турар деп, Ак бажыңның төлөлекчизи чарлаан.

Дж. Форд болгаш Н. Рокфеллер боттарының кандидатураларын республиканчы партияның национал съездизинге бадыладыры-биле кирерлер.

Капиталдың чурттары экономиканың кудулаашкынынга таваржып турар. Ажыл чок чорук үзүктел чок өзүп, өртенүне шапкыны-биле аартап, ажылчы чоннарның амыдыралының деңнели кудулап турар.

Ындыг байдалдар турда, улус массаларның таарзынмас чоруу күштелип, боттарының амыдыралчы эрге-аныктары дээш ажылчы чоннарның демиселиниң хемчээли улам-на калбарып турар.

ЧУРУКТА: Бельгияның Люттик хоорайында шил фабриказының ажылчыннары болгаш металлургия заводундан оларга каттышкан ажылчыннар администрацияның фабриканы хаар деп турары-биле холбаштыр удурланыышкынның митингизинде чыглып келген.

ЦБ—ПМА-ның фотозу.

Нады ажылдажылга

БЕЛГРАД. (СЭТА). ЮСФР-ниң болгаш ГДР-ниң чазактарының баштыңнары Европа дипке харылзааларының экижириниң болгаш кады ажылдажылганың калбарарының ниити чорудулгазынга чугула рольду ойнаан турар Европага айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың талазы-биле чөвүлел хуралдың чоруп турарын эки дээн санаан көргеннер. Ол дугайын ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Х. Зиндерманың Югославияже албанның найыралдыг аян-чоруунуң болгаш ооң ЮСФР-ниң Эвилелдиң Күүсекчи Вечазының даргазы Д. Виедич-биле чугаалажымышкыннарының дугайында кады кылган дыңнадыгда чугаалаан.

Аян-чоруктуң үеэнде ийи чурттарның аразында харылзааларның улам ыңай хөгжүдезиниң айтырыгларын, а ол ышкаш делегейниң чугула айтырыгларын чугаалажып көрген.

Дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынга болгаш тайбыңны бызыглаарынга ССРЭ-ниң, ПУР-нуң, ЧССР-ниң болгаш ГДР-ниң ГФР-биле чарган керээлериниң, а ол ышкаш Барыын Берлинге хамаарыштыр айтырыглар талазы-биле чарган дөрт таланың дугуржулгаларының улуг ужур-дузалыын ийи таланың онзалап демдеглээнин документиде чугаалаан турар. Социалистиг болгаш каттышпаан чурттарның тайбыңга ынакшылдыг политиказының, бүгү депшилгелиг күштериниң күженнишкининиң түңнелинде улустар аразының дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкыны уламчылап турар деп, олар онзалап демдеглээннер.

М. РАХМАННЫҢ ЧУГААЗЫ

ДАККА. (СЭТА). Мөлчүлгеден хостуг ниитилелдиң тургузуушкуну улустуң кызымак күженнишкинин, корум-чурумнуун болгаш чаңгыс эвин негеп турар деп, президент Муджибур Рахман медеглээн.

Катап тургустунган студентилер эвилелиниң удуртукчу комитединиң кежигүннери-биле ужуражылгага башкарыкчы тараачын-ажылчын улусчу эвилелдиң президентизи болгаш даргазы Рахман «Бангладешке социалистиг ниитилелди чурттун төөгүлүг байдалдары болгаш чанчылдары-биле дүүштүр тургузар» деп чугаалаан.

Муджибур Рахман студентилерни болгаш аныктарны шажын коммунализминге удур шиитпирлиг демиселди чорударынче, социализминиң болгаш демократияның принциптерин шынгыы сагыырынче кыйгырган.

Студентилер эвилелиниң удуртулгазының кежигүннери-биле ужуражылгага премьер-министр болгаш партияның Чиңгине секретары Мансур Али база чүве чугаалаан, партияның чоокта чаа хүлээп алган уставы мөлчүлгеден хостуг ниитилелди тургузарынга, массаларны экономика талазы-биле хосталарынга орукту ажыдар деп, онзалап демдеглээн.

Студентилер эвилели-биле чергелештир чуртта ам үш—тараачыннарның, хөрээженнерин, аныктарның эвилелдерин тургускан. Ол массалыг организациялар тараачын-ажылчын улусчу эвилелдиң күүскомунуң дорт хыналдазы-биле ажылдаар деп, партияның уставында онзалап демдеглээн.

ДАШТЫКЫДА КУЛЬТУРАНЫҢ ЧАА ЧҮҮЛДЕРИ

● **СОФИЯ.** «Гуманизмни дамчыштыр тайбыңче болгаш найыралче» деп девиз-биле Варна дээр болгар хоорайда Кызыл Крестке болгаш калык камгалалынга турасскаткан улустар аразының фильмнериниң VI фестивалы боон турар. Ынна 43 чурттар, ооң иштинде Совет Эвилели киржип турар.

● **БЕРЛИН.** ГОЧП-ниң болур деп турар съездизинге алдар болдурган эн дээре ыр дээш конкурсту ГДР-ниң радиозу чарлаан. Конкурска профессионалларның болгаш бот-тывынгыр чогаалчыларның бижээни янзы-бүрү жанрларның — бичии уругларга болгаш пионерлерге, чаңгыстың болгаш хөйнуң, эстраданың болгаш өске-даа ырларны киириштирер.

● **ВАРШАВА.** Бо чылын фашизмни тиилээнинин 30 чыл оюнга болгаш ССРЭ биле ПУР-нуң аразынга найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында керээнин 30 чыл оюнга тураскаатқан совет ырның чаңчыл болган XI фестивалы Зелена-Гура деп польша хоорайга улуг концерт-биле доозулган.

Польшаның бүгү булуннарындан аңаа чеде берген боттывынгыр ыраажыларны — фестивальдың киржикчилерин хөй санныг көрүкчүлер чылыы-биле утказаннар.

Фестивальдың программазынга Советтер чуртунуң культуразының болгаш ураң чүүлүнүң хөгжүлдезинге тураскаатқан делгелгелерни, симпозиумнарны, ужуражыышкыннарны киирген.

● **ПАРИЖ.** Парижте Маргарита Лонг болгаш Жак Тибо аттыг пианистерниң болгаш скрипкачыларының делегей конкурзунуң бирги өзөө доозулган, аңаа скрипкачыларны дыңнаан. Скрипкага ойнаарының совет школазы тоо катап улаштыр ол конкурска эн дээре болган.

Бирги шаннаалды Москва консерваториязының студентитизи. Леонид Коганның өөренникчизи Александр Брусиловский, а ийиги шаннаалды — база-ла Л. Коганның өөренникчизи Ирина Иванова чаалап алганнар. Ирина Ивановага жюри Морис Равельдиң «Цыганка» деп чогаалын эң дээре күүсеткени дээш бага бир шаннаалды тывыскан. Аркадий Винокуров конкурстуң 4-ку шаннаалын алган.

Япон скрипкачы Такаси Симицу үшкү шаннаалды чаалап алган, бешки шаннаалды Магдалена Реллер-Несоловская (ПУР) алган.

● **ТЕГЕРАН.** Гитлерни фашизмни тиилээнинин 30 чыл оюнга тураскаатқан совет фильмнериниң фестивалы Иранда уламчылавышаан. Ол фестиваль чурттуң Тегеран, Тебриз, Шираз, Исфаган, Абадан дээн ышкаш эң улуг хоорайларында эртип турар.

● **МАДРИД.** Шылгарангай испан шулукчу Рафаэль Альбертиниң чогаалыкчы ажыл-чорудулгазынга тураскаараан кежээни эрттирерин полиция хоруглаан.

Ону шулук чогаалынга ынак кижилер шулукчунуң элээн каш чогаалдарын испан найысылалга нарлааны-биле холбаштыр эрттирер деп планнап турганнар. Рафаэль Альбертиниң хөй-хөй шулуктери Испанияда ам-даа хоруглуг хевээр.

(СЭТА).

АЛЫС УТКАЗЫ

никтиг организакчы ажыл пролетариат диктатуразынга «таарышпас» деп бадыткап турар. Оларның бодалы-биле алырга, социалистиг экономика капиталистиг бүдүрүлге харылзааларының «трансформациязының» түнелинде капитализмниң иштинге тыптып келир. Оларның бодалы-биле алырга, капитализмниң үеэнде «социалистиг бүдүрүлге харылзааларының, демдектерлиг» чаа харылзаалар тыптып келир аянныг болуп турар. Ол дээрге шуут-ла даан бодаашкын-дыр.

Буржуаз революциялар феодализмниң иштинге тургустунган капиталистиг укладтың белен хевирлери бар турда эгелээр, а пролетар революциязы социалистиг ажыл-агыйның белен хевирлери чөк турда эгелээр болган ужурунда буржуаз революциялардан пролетар революциязының принципиалдыг ылгалы харын ында-ла болгай. Тиилеп үнген пролетариат эрги, буржуаз бүдүрүлге харылзааларын узуткаар болгаш чаа, социалистиг харылзааларны тургузар, социализмниң экономиктиг үндезинин тургузар апаар.

ПРОЛЕТАРИАТ диктатуразының тургустунганының баштайгы хүннеринден эгелээш-ле ийи кол функция — ажыл-агыйжы организакчы болгаш культура-кижизидикчи функциялар ооң мурнунга туруп келген. Ынчангаш аңгы дайзыннарын базарының соруулгазы улам чедиишкинниг күүсеттинген тудум-на, пролетариат диктатуразының ол кол функциязы улам долу болгаш бүгү талалыг хөгжүп, социалистиг күрүненің ажыл-чорудулгазының бүгү талаларын чоорту долдуруп турган.

Буржуаз идеологтар, реформистер болгаш ревизионистер пролетариат диктатуразын ажылчын аңгының эгоистиг чүткүүр кылдыр хажыды көргүзүп, буржуазияны дүжүргеш, ниитилелге боду тергиидээр дээш кылдыр көргүзүп турар. Ол дээрге шыныг байдалга дүүшпес чүве-дир. Ажылчын аңгы бодунуң эргечагыргазын аңгы тергиделин мөңгежидер дээш эвес, харын бүгү аңгыларны дүжүрер, түнелинде баргаш, аңгы чок ниитилелди догуннадыр дээш тургузар болгай.

Пролетариат диктатуразының алыс утказы болза, ажылчын аңгы бүгү ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын төлөлеп болгаш камгалап турарындан илергейлеттинер. Пролетариат диктатуразы бодунуң күчү-түүүр талазын аңгының удуртукчу ролю турда ажылчын аңгының тараачыннар-биле эвилелин В. И. Ленин дээн принцип, пролетариат диктатуразының үндезини кылдыр көрген. Ооң бижээни болза: «Пролетариат диктатуразы дээрге, ажылчы чоннарның авангарды пролетариаттың база ажылчы чоннарының пролетар эвес хөй санныг кезектериниң (биче буржуазия, үүрмек ажыл-агыйжылар, тараачыннар, интеллигенция болгаш өскелер-даа), азы оларның хөй нуруузунуң аразында аңгы талазы-биле эвилелдин, капиталга удур эвилелдин, капиталды бүрүн дүжүрер, буржуазияны болгаш ооң талазындан катап тургустунар дээр ораллажыышкыннарны бүрүн базар соруулга-биле эвилелдин, социализмни эчизинге чедир тургузар болгаш быжыглаар соруулга-биле эвилелдин онза хевири-дир». (Чогаалдарының долу чыылдазы, т. 38, арын 337).

ЧУРТТАКЧЫ чоннуң ажок хөй нуруузу— ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эвилелинге даянган эрге-чагырга болур пролетариат диктатуразының ындыг социал тургузуундан, а ол ышкаш шиитпирлээринге ажылчын аңгының удуртулгазы-биле өн-өн миллион ажылчы чоннар улам-на идепкейлиг болгаш медерелдиг киржип турар бүгү делегейге төөгүлүг ындыг сорулгалардан пролетариат диктатуразының ханы демократтыг бүдүжү болдунуп турар. Ол чүл дээрге ёзулуг улусчу эрге-чагырганы—ажылчы чоннарның боттарының, улустуң бодунуң эрге-чагыргазын херек кыынга боттандырар дээн ол-дур. Ындыг болганда, пролетариат диктатуразы демократияның —ажылчы чоннарга демократияның мырынай чаа, дээди хевири болур.

Буржуазияның идеологтары болгаш политиктери ооң-биле шуут-ла чөпшээрешпейн турар. Диктатура болгаш демократия дугайында билиишкиннер бот-бодунга хамаарышпас чүве-дир деп, олар бадыткап турарлар. В. И. Ленин ындыг үзел-бодалды боттуг фактыларга чөрүшкек кедергей хажыдыышкыныг үзел-дир деп алдаан, чүге дээрге буржуаз демократия чурттакчы чоннуң ажок эвээш нуруузунга, өнчүүлге мөлчүкчүдерге удур угландырып турар, ол бодунуң бүгү күчүзү-биле ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын камгалап, оларга ёзулуг демократияны, политиктиг болгаш социал хосталгаларны хандырар. Күрүне эрге-чагырганы даянып алган, ажылчын аңгы экономика, культура талазынга, национал харылзаалар талазынга бүгү ажылчы чоннарның өйү келген негелделерин болгаш эрге-ажыктарын илередип, оларның күзээшкинин болгаш деткимчезин ажыглап турар шак ындыг политиканы боттандырар. Ооң ужурунда ажылчын аңгы эргечагырганы бодунга ап, күрүненин чааскаан эвес, харын хоорайның болгаш көдээнин бүгү ажылчы чоннары-биле сырый эвилелдежип алгаш башкарар.

АҢГЫ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЭВИЛЕЛДИҢ ОНЗА ХЕВИРИ

Ажылчын аңының удуртукчу ролю турда ажылчын аңгының тараачыннар-биле эвилелин В. И. Ленин дээн принцип, пролетариат диктатуразының үндезини кылдыр көрген. Ооң бижээни болза: «Пролетариат диктатуразы дээрге, ажылчы чоннарның авангарды пролетариаттың база ажылчы чоннарының пролетар эвес хөй санныг кезектериниң (биче буржуазия, үүрмек ажыл-агыйжылар, тараачыннар, интеллигенция болгаш өскелер-даа), азы оларның хөй нуруузунуң аразында аңгы талазы-биле эвилелдин, капиталга удур эвилелдин, капиталды бүрүн дүжүрер, буржуазияны болгаш ооң талазындан катап тургустунар дээр ораллажыышкыннарны бүрүн базар соруулга-биле эвилелдин, социализмни эчизинге чедир тургузар болгаш быжыглаар соруулга-биле эвилелдин онза хевири-дир». (Чогаалдарының долу чыылдазы, т. 38, арын 337).

ЧУРТТАКЧЫ чоннуң ажок хөй нуруузу— ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эвилелинге даянган эрге-чагырга болур пролетариат диктатуразының ындыг социал тургузуундан, а ол ышкаш шиитпирлээринге ажылчын аңгының удуртулгазы-биле өн-өн миллион ажылчы чоннар улам-на идепкейлиг болгаш медерелдиг киржип турар бүгү делегейге төөгүлүг ындыг сорулгалардан пролетариат диктатуразының ханы демократтыг бүдүжү болдунуп турар. Ол чүл дээрге ёзулуг улусчу эрге-чагырганы—ажылчы чоннарның боттарының, улустуң бодунуң эрге-чагыргазын херек кыынга боттандырар дээн ол-дур. Ындыг болганда, пролетариат диктатуразы демократияның —ажылчы чоннарга демократияның мырынай чаа, дээди хевири болур.

Буржуазияның идеологтары болгаш политиктери ооң-биле шуут-ла чөпшээрешпейн турар. Диктатура болгаш демократия дугайында билиишкиннер бот-бодунга хамаарышпас чүве-дир деп, олар бадыткап турарлар. В. И. Ленин ындыг үзел-бодалды боттуг фактыларга чөрүшкек кедергей хажыдыышкыныг үзел-дир деп алдаан, чүге дээрге буржуаз демократия чурттакчы чоннуң ажок эвээш нуруузунга, өнчүүлге хөрөнгилиглерге демократия болбушаан, ооң уламыдан ажылчы чоннга удур, чоннуң ажок хөй нуруузунга удур эн-не кээргел чок болгаш дерзии диктатура болуп турар. Ынчангаш хамык ужур чүдел дээрге, туруп турган политиктиг эрге-чагырга кандыг аңгыларга демократия, а кандыларга — диктатура болуп турарында.

Демократияның ооң мурнунда тургулаан бүгү-ле хевирлериниге бодаарга, социалистиг демократия улуска хемчээл чок хөй түүлдерни берип турза-даа, буржуаз демократиядан социалистиг демократияже шилчиишкин аңаа-ла демократтыг хосталгаларның болгаш эргелериниң калбарыышкыны эвес-тир. Кол чүве чүл дээрге, эрге-чагырганың демократтыг хевирлериниң төөгүлүг хөгжүлдезинге үндезин, шынар талазы-биле чартылгалыг болурунда болур. Эрге-чагыргаже, күрүненин эргелеп-башкарарынче ниитилелдиң чаа, эң мурнакчы болгаш революсчу аңгызы—бүгү ажылчы чоннарның эргежыктарын илергейлээн ажылчын аңгы кодуруп үнер. Мөлчүкчүлер чөк демократия, ажылчы чоннарга демократия —социалистиг демократияның алыс үндезин утказы ол, буржуаз демократиядан ооң принципиалдыг ылгалы ында.

ЫНЧАНГАШ, демократия пролетариат диктатуразынга удурланыштыр турушпайн, харын ажылчын аңгының күрүне эрге-чагырганың алыс утказы болуп турар. Социализм биле демократия — ийи аңгы билиишкин эвес-тир. Бодунуң социал бүдүжүнүң болгаш бодунуң демократтыг принциптериниң талазы-биле алырга пролетариат диктатуразы чүгле чаңгыс угланышкынга — улам улуг демократчыдылганың, күрүненин, ниитилел бүдүрүлгезин болгаш культура тургузуушкунун эргелеп-башкарарынга ажылчы чоннарның улам-на калбак массаларын хандыкшыдарының орту-биле хөгжүп болур күрүне эрге-чагырганың онза хевири болуп турар.

Владимир ПАЛТКОВСКИЙ.
(ПМА).

„ДЕРСУ УЗАЛА“: экранче үнер бүдүүзүнде

Тыва АССР-ниң болгаш РСФСР-ниң улустуң артизи Максим Мунзук «Мосфильм» киностудиязы «Дерсу Узала» деп уран-чечен фильмге Дерсу Узаланың ролюнга ойнап, кинога тырттырып турганын «Шынның» номчукчулары моон мурнунда-ла билир. «Дерсу Узала» деп кинону тырттырарын дооскан болгаш ук кино бо чылдың сентябрь-октябрь айларда Совет Эвилелиниң киноэкраннарынга үнүп эгелээр.

Кинода кол рольдуң күүседикчизи бистиң чангыс чер чуртуувус Максим Монгужекович-биле солуннуң корреспондентизи ужуражып, чаа кино экранче үнер бүдүүзүнде чамдык айтырыгларны аңаа салган. Кинонуң соолгу тырттырыышкынарынга хамаарыштыр, ол ышкаш сураглыг япон кинорежиссёр Акиро Куросава-биле, делегейде билдингир киностудия «Мосфильмниң» коллективи-биле кады ажылдап турганының дугайын Максим Монгужекович силерге сонуургатты, эргим номчукчулар.

— «Дерсу Узаланы» совет болгаш япон режиссёрларның экранчытканы, түүн-даа мурнунда, Совет Эвилели биле Японияның аразында найыралчы харылзааларның, культура солчулгазының база бир хеченизи деп бодаар мен. Делегейде сураглыг, деңшилгелиг кинорежиссёр Акиро Куросава ук кинону тургускан. Хөй-ле күжениишкиннер, чогаадыкчы дилээшкиннер болганы кымгаа билдингир. Чүгле менээ хамаарыштыр безин алырга кандыг бергедээшкиннер турбады дээр. Оларны ам ажып эткен бис. Нинти чогаадыкчы салыышкын, бир деминг ажыл, арга-дуржулгалыг артистериң дузазы менээ ачы-дузалыг болганы билдингир.

Кинонуң тургузукчу режиссёру Акиро Куросава болгаш кады ойнаар артизим Юрий Соломин болганы менээ кажандаа уттундурбас боон артар. Роль-биле таныжарынга, оон «эъдинче киреринге» олар менээ баштайгы базымнарданна дузалап, өөретти. Япон режиссер-биле ажылдаарынга дыл-домак билишпезим улуг моондак боон турду. Баштайгы үеде мырыңай чөгени-даа бээр турдум. Чоорту Юрий Соломин-даа чедип келген (ол Биче театрның артизи болгай), талантылыг артист меня чайгаар-ла бүгү чүүлдерге өөредип, чаңчыктыра берген.

1974 чылдың январьдан бо чылдың апрельге чедир кинону тырттырары үргүлчүлээн. Эңне берге болгаш харысалгалыг тырттырыышкынар эрткен чылдың май төнчүзүнде чөөн чүкке Уссурий тайгазынга эгелээн. Бо чылдың январьга чедир аңаа чайгы, часкы, күскү, кышкы болуушкуннарны тырттырган мындыг чүве. Оларның дугайын эвээш-бичедаа бол номчукчулар билир боор. Назы-хары улгады берген кижиге чамдыкта берге болбайн аан. Ынчалза-даа тыва уран чүүлдүң төлээзи аталдарымны бодап келгеш, чүге-даа торулбайн турдум. «Мосфильмниң» чогаадыкчы коллективиниң ачы-дузазын кижи черле кайын уттур.

Кинога чамдыкта хензиг-ле үзүндүну бүдүрүп кылып алыры хөй күштү, тывынгыр чорукту негээр. Эрткен чылын күүскээр кызын чүве. Арсеньевтиң отрядының суг кежилдир ,салдаашкынын Ольга мугулдурушга тырттырган. Ол үзүндүде бир мындыг көргүзүг бар. Сал даг ужарын таварып эртер апарган. Ынчан Дерсу Арсеньевти сугже киир идиптер, чүге дээрге ужарга таварышпайн эштип үне берзин дээш, Дерсу боду халый бергеш, ыяш дазылындан тутунуптар, оларның салын даг ужары чуура шаап каар. Кижи бодап көөрге бо кадрда ындыг-ла берге чүве чок ышкаш сагындырар, херек кырында ындыг эвес. Дерсу Узаланың эптиг үени ажыглаан, дазылдан туттунары-биле шурай бээрин тырттырары хөй күштү үндүрген. Кады ажылдап турган өөрүм назы-хары улуг кижиден, менден, шала чигзинип турганнар. Мен бодум аңаа бүгү күжүмнү салып турган, ол көргүзүгну күүседкен мен. Мен аңаа ойнавайн-даа барган болзумза, ону күүседир спортчулар, сугжулар дөмей-ле белен турганнар. Ол кадрны чедиишкиннинг ойнаптарымга мосфильмчилерниң эрик кырында туруп алган менээ өөрүп, байыр чедирип турганын утпас мен.

Дерсуның ролю-биле таныжып турган, оон салым-чолунда мээнии-биле дөмей чүүлдерге кончуг-ла сеткилим ханган. Ол база мен ышкаш өскүс болгаш эр-чангыс кижи чораан. Черле ынчаш бо-даа болгаш моон мурнунда-даа кинога («Хеченинің читкени») кады ойнаар эштерим эң-не талантылыг, бедик мөзү-шынарлыг кайгамчык артистер болганына кончуг-ла өөрүүр ийик мен. Валерий Золотухин-даа, Юрий Соломин-даа шак-ла ындыг улус. Чогаадыкчы шыырак коллективбиле кижиниң кады кылып, бүдүржүп каан ажылы шынарлыг, эки-ле болуру күзенчиг болбайн аан. Ол бүгү менээ чогаадыкчы сорукту кыпсып, октагны берген.

Бо чылдың май төнчүзүнде кинону тырттырары доозулган. Кинонуң баштайгы көрүлдези Москвага эрткен. Июль айның 3-те Японияга оон баштайгы көргүзүү болур. Июньнуң төнчүзүнде Юрий Соломин-биле кады Токиоже аъттаныптар бис.

ЧУРУКТА: «Дерсу Узала» деп кинодан кадр. Арсеньевтиң бажыңы. Дерсу Узаланың ролюнда РСФСР-ниң улустуң артизи Максим Мунзук, Арсеньевтиң оглунуң ролюнда Москва хоорайның школачызы Дима Коршиков ойнап турар.

ДЕПУТАТ ИДАМ

Чечен чугаа

ХАРЛЫГ баштыг Кавказтың Кара далай эринде, кайгамчыктыг чараш бойдус чурумалдыг Гаграга Идам дыштанып турган. Ол бүгү назынында арыг агаарлыг сынарга кадарчылап өскен болгаш пансион чоогунда сесерликке селгүүстеп кээр чаңчылдыг.

Идамның сесерликке көстүп кээр шагында болчашкан-даа чүве дег, доң баарында пансиондан аңаа чыглып кээр даштыкы туристер база турган. Олар хөй-даа эзес—бешле кижи. Доозазы достагар кара, шаажаң аяк эрни чыгам көстүктерлиг. Мугур сөөм чыгы кылын улдуңнарлыг идиктерлиг.

Элдеп-ле чаңмг улус. Дээргилер-ле болгаш ындыг чүве боор он. ынай-бээр көөрде безин дээр актап. моюнун кагып, үстүнден куду көөр. Олурарда шала иileнип алгаш, солагай дискээнің, кырынга оң будун ширээлендир салып аар. Агыйлары безин улус олурар сандайның кырынга буттарын хөлестендир хере теп алгаш, дыл билбес кижиге дыңналыры ындыг чүве ийикпе, чиктин сургей кылдыр алгырып чугаалажыр. Ынчан олура аныяк эр чонаада-ла чинге белин чоон кур-биле кезе тыртып алган, чанагаш чыгы, ажык хөректиг агыйны дөңмээниң кырынга сандайландыр чыыра куспактаап, чырык хүндүс-ле ыят чокка ошкай-даа бээр. Че, дээргилерниң соозу кымга сонуурганчыг деп...

ДЭЭРГИЛЕРНИҢ эң улуу шала турум-дга болза, Идам-биле чугаалажыксаары кончуг хевирлиг. Ол бо-ла шала хүлүмзүрүп алгаш, доңгүр боргун уштуп, бажын соганнады аарак мендилеп чедип кээр. Орустан чугаалаары шору. Идам оң-биле чоргаар мендилежип кааш, өскээр чардыгып, чаңчыккан аайы-биле солуп номчуй бээр турган. Дээрги Идамның сандайын долганып, чечектер кайгаан кижи боон турар-даа. Сактыргала «чугааны чүүден эгелээр чоор» деп турганзыг. Идам дээргиниң ажык хөрээнде терең дүктериниң агаргылай бергенин көргеш, «кижиниң магабоду дүктүг чүве болза, назылаарга ак өшкү апаар-дыр аа?» кылдыр иштинде боданган.

Идам даартазында дээргилерден шала ырадыр, фонтанның өске талазынга олурган. Биеэги-ле дээрги эвилеңи кончуг бо-ла келген. Олар бо удаада таныжып, кайын келгенин билчип алганнар.

Дээргиин мистер Хименес дээр, америк кижи болган. Ол Идамның Тывадан келгенин дыңнаап, өөрүнче бодунуң дылынга каш сөстер октапкан. Олары оңу-даа дыңнаар аргажок, бир агыйның холдан салбас, көдүрүп алган чоруур хураган дүктүг, хаван кулактыг, өртең кызыл хавазын чаш уруг ышкаш эргеледип олурганнар.

— О' кэй! Тыва чараш чер дээн. Ол дугайын «Советский Союз» журналдан бодум дылымга номчаан мен—деп, мистер Хименес чугааны уламылаксаанзыг, келдирлей аарак чугаалаан.

Ол өйде агыйлар алгыржы берген. Мистер Хименес «буруулуг болдум» дээнзиг согаш кылынгаш, агыйларже далажыпкан. Идам көөрге «ыттыг кадынның» өртең кызылы сесерликте кара диис сывырып халып турган. Дээргилериниң алгы-кышкызы ана бир өрт болгаш чүве-биле домей-ле. Ол ынчап турда мистер Хименестиң эгин ажыр авый-шавый кастап алган чүвүрүнүң кастаа адырлы берген. Идам шыдашпайн каттырыпкан.

Дараазында хүн Идам шиник кылдыр кеттингеш, сесерлик кыдында киоскиден чаа солуннар садып алгаш, дүүгү сандайынга келген. «Советская Россия» солунда «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эвилеңниң дугайында бижээн болган.

— Экии, дээрги Идам—диеле мистер Хименес бо келген.

ИДАМНЫҢ хөрээнде «Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң» дээн алдын бижиктиг, ак-көк хаажылыг кызыл тукчугаш демдекти мистер Хименес сегирип алыр чыгыы, Идамдан харамдыгын айтырып-ла олурган.

— Дээрги Идам, силер хой малдан турар кадарчы кижи мен дидиңер, ол хиренерде күрүне, эрге-чагырга хөрээн база башкаржып турарыңар ол бе?

— Ындыг апаар. Бистиң күрүшевис дээрге-ле бистер боттарывыс-тыр бис. Бисте хамааты кижи бүрүзү сонгуур, сонгудар, эрге-чагырганы башкаржыр эргелерлиг, мистер Хименес.

— Силер чүгле Тывага депутат болур эргелиг-ле ыйнаан силер?

— ССРЭ-ниң, РСФСР-ниңдаа Дээди Советиниң депутаты болур эргелиг мен, ынчангада чонуң идегелин чаалап аң, ак сеткилдиг ажылдаар апаар. Бистиинде күш-ажыл—чүүдеп хүндүткелдиг. Бо-дур бо. Мээң Тывамны бо топ солунда бижип, бүгү чуртка чарлап турар-дыр. Бо база-ла күш-ажыл-дыр — дээш Идам солунун дээргиже сунган.

Мистер Хеменес солуну номчувушаан айтырган.

— Бо комбинаттың эң улуг эзи кымыл?

— Кым боор. Бистиң—чонуң, күрүненің комбинадыдыр.

— Чаныксаар-дыр силер бе, дээрги Идам?

— Мен дээрги эвес, аңаа хамааты кижи-дир мен, мистер Хименес. Кайнаар чаныксаар мен. ССРЭ кызыгаарын-на ашпазымза адымда кижи ышкажыл мен.

— Ам каш харлыг силер?

— Октябрь революциязы-биле чажыт мен ийин.

— Ачаңар бар бе?

— Бар. Ам сезеннээр ирей.

— О, хойну-ле көргеи ирейдир аа?

— Ындыг. Дерин, ханың төп чорааш чаалап алган амыдыралының чаагайын магадап, ханыр чоруур кижи.

— Силер чүү дээш демисежип, чүнү магадаар бодап чоруур силер?

— Партиям, чонум ышкаш, тайбың, эп-найырал дээш демисежип чоруур мен. Силерниң болгаш бистиң космонавтыларывыстың кады ужудуушкуи кылыр деп турары ышкаш, делегейниң улустарының демнег тайбың ижиниң күчүзүн магадаксаар мен.

— Мен далажы бердим, мистер Хименес. Буруудатпайн көрүңер, соонда чугаалажыр бис, өөнүктер болур бис.

— Ындыг-дыр, чаа-чаа ужудуушкуннарже!— деп, мистер Хименес сагынгыр харылаан.

— Ындыг-ла болзуп. Чорук чогузун—деп, чугаалаан. Идам мистер Хименестиң холун дыңгыр туткаш, чоргаар базып чорупкан.

Вл. СЕРЕН-ООЛ.

Чартык үс чыл буруңгаар, 1925 чылдың июнь 16-да Аю-Даг дагның эдээнге 80 пионерлер бир-ле дугаарында артекчи чыскаалга турупкан болгаш Кара далайның эринге пионержи кызыл тук киискип үнген.

Бо хүн Бүгү-эвилелдің Күш-ажылдың Кызыл Тугу болгаш Улустарның найыралы орденнерлиг Артек деп пионер лагериниң девискээри 400 гектар черде калбарган. Баштайгы артекчилериниң чурттап турганы шериг майгыннарының орнунда ам чурттарга болгаш албан черлериниң корпустары бар, 10 муң олуттуг стадионну, эштир бассейнни туткан. Бичин ургуларның ажыглалында кончуг эки дериттингеп Пионер өөредилгезиниң бажыңы, библиотека болгаш 20 хире үргүлчүүн бөлгүмнери бар.

Совет Эвилелиниң бүгү-ле бөлүүнүарындан 26 муң бичин ургуглар пионержи кадыкшылга черинде чыл бүрүзүнде дыштанып турар.

ЧУРУКТА: селгүүстээшкинде.

Ю. ИЛЬЕНКОНУҢ болгаш В. ЧЕРЕДИНЦЕВТИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ХЕМЧЭЭН АЛЗА

Улуг-Хем районда Арыскан суурнуң девискээринде Көктүг-Алаак деп чер чыжыргана-биле кончуг байлак турган. Сөөлгү чылларда чыжыргананың дүжүдү мында дыка эвээжээн. Оон чылдагааны —катты чырда кам-хайыра чогунда. Күс дүжүп, соок эгелевээнде-ле Шагаан-Арыгдан болгаш өске-даа черлерден машиналыг келген улустар чыжыргананы сып, үрегдеп, машинага чүдүрүп алгаш чоруп турарын кижи кайгап, хомудаар-дыр. А эрткен чылдың чазынында аңаа өрт болган. Күзүн алдын сарыг чыжыргана турар черлер ам чүү-даа чок, куурара бергеи чыдары хомуданчыг.

Көктүг-Алаак. Кезек-Терек чоогунда сиген кезер шөлдерде сугчат буталарының суу чоокка чедир-ле балык-биле байлак турган. Үрегдекчи, ажык-кончаа сүрген чамдык кижилер буга дозуңун суун оскээр аксып турган, балыкты шоодай-шоодайы-биле тудуп ап турганындан ам ында оон когу шуут үзүлген.

Оон ырак эвесте Серлиг-Дөң, Сөөктүг-Дөң ол ынчаар аң-мен, күш база-ла элбек турган. Ол черлерге күзүн, чазын дүне машина чыгыы-биле аңнаар чорук тывылган. Ынчан турза-турза аң-меңни төтчеглеп кааткан. Ам ында үн алчып, огуржуп тургулаар элик, хүлбүстүң үнү дыңналбастаан.

Мындыг Сайлал чүгле Арыскада эвес, оске-даа черлерде бар, Бистиң бөйдузувусту, оон байлаан камгалаары совет кижи бүрүзүнүң ыдыктыг хүлээлгези болгай. Ынчангаш бо айтырыгже хөй-ниитиниң кичээнгейин угландырып, бойдус байлаанның төтчеглекчилери-биле демиселдя күштелдирип, дээштиг хемчээн алза чогуур.

Х. НОРБУ.

ЭЭН ХАВАННАР

Тээли суутың кудумчуларында, оон чоок-кавызында хараганнар аразында, ховушөлдерде хөй-ле чүве хаваннар. Оларны чайгы, часкы, күскү үеларда кижи он-оңу-биле көрүп болур. Хаваннар дээрге, азырал амытаннар болгай. Ону ажаап өстүрериге база улуг куженишкин негеттинер. Аңаа мергежээн кижилер оларны культурлуу-биле өстүрүп, зоотехникти негелдеп өзугаар ажаап турары кымга-даа өөрүнчүг. Ынчалза-даа бисте чамдык кижилер оларны ынчаар азырап күш четпезинден шуудун хараап, сула салгылапкан. Оон ужудундан хаваннарның товары көвүдээн.

Олар кудумчуларны үрегдеп, огородтарны, талдарның, теректериң, чадан ыштарның, ыштарда ногаан үнүштериң дазылын коптарып, үрегдеп турар. Ол ышкаш суурувустан ырак эвесте тараа шөлү чаттыла берген чыдар. Чайын-даа, күзүн-даа даң бажында азы кежээ ук шөлдүң кадарчылары билбээнде хаваннар ынаар шуруп-ла кирер. Тарааны саза базар таварылгалар үрегдеп келген. Оон ыңай Хемчик хемниң иинда арыгда тоган чоруур хаваннар безин барын чурттакчылар эки билир. Мырыңай черликээн амытаннар дег апарылаан. Эзи салган ол хаваннарны «эзи балдимес» дижип турар. Олар арыг иштин бир кылдыр коптарып, үнүштер дазылы чаа, хайыраан үнүштериң өзүлдезинге шаңыктап турар. Суурнуң чаагайдылгазынга болгаш ногаанчыдылгазынга, чаагай дүжүттү өстүрүп алырынга бо чорук мөөндактыг деп бодаар мен.

Суурнуң хөй-ниитизи хаваннар дугаймда айтырыгны тургузуп, оларны кажаалаар, корум-чурумнуг өстүрер талазы-биле чугаалажып-даа турган. Херек кырында оон-чүүдаа бүтпээн.

Ынчангаш Тээли көдээ Советтиң күүскому, оон девискээринде «Тээли» совхозтуң дирекциязы бо айтырыгны кичээнгейге ал, азырал хаваннарын хайгаарал чок салып алган олурар чурттакчыларны шыңгым көрүп, бир хемчээн алыр уе келген.

М. ОЧУР.

УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

Республиканың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинге РСФСР-ниң улустуң артизи Максим Мунзук-биле ужуражыышкын эрткен.

«Дерсу Узала» деп кинонуң кол ролюнга ойнап тура тырттырган өөнүт кинокаарларны чыылганнарга сонуургаткан. Ыраккы Чөөн чүкте Уссурий тайгаларының каас чараш бойдус чурумалы, дириг амытаннар дээш кинону тырттырып турган үеде таварышкан янзы-бүрү болуушкуннарны ужуражыышкынга келгеннер көрген.

* * *

Ол-ла музейге ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң кежигүнү чогаалчы К. Кудажы болгаш Кызылдың башкы институдунуң студентизи, Москвага болган аныяк чогаалчыларның Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының киржикчизи М. Хайдып-биле республиканың районнарындан келген башкылар ужурашкан.

Ужуражыышкынга келген аалчылар чыылганнарга боттарының планнарын, ажыл-ижин сонуургаткан.

Р. ТОЛЗАТМАА.

Тувинская правда

● «Хой кыргылдазы — хойжуларның шалыпчы ажылы». Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доклады.

● Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң дөрткү чыыжында 1975 чылда болган соцулдаларының түңнелдериниң дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутаттарының даңзызы.

● «Редакцияда чагаалар». Номчукчулар чагаалары.

● «Хүнүң чаа үүлдери». Болук медээлер.

● «Кандыг кончуг чараш кижилерид». К. Кудажының «Саян дзаның эдээнде» деп тоожулар номунга М. Хадаханың рецензиязы.

Телевидение

ИЮНЬ 19-ТА

МОСКВАДАН

9.00—Дамчыдылгалар программазы.
9.05—«Профессиялар дугайында чугаа».
9.35—«Орукчулар». Документалдыг телефильм. Өөнүт.
10.00—«Бүгү арткан чуртталгада». Хөй серилиг уранчечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 3-кү серизи.
11.05—«Сээн чуртталгаңда ном». А. С. Пушкиниң тоолдары. Өөнүт.
11.50—Медээлер.
12.00—Ургуларга фильм. «Ийи океанның чажыды». Уран-чечен фильм. 1-ги серизи. Өөнүт.
13.20—Киножурнал (Кызылдан).
13.30—«Шыдыраа школазы». Разрядтыглар класы. «Эндшпиль».
14.00—«Яков Свердлов». Уранчечен фильм.
15.45—«Стандарт, ажыктыы, шынары». Дамчыдылга-га ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Күрүнеңиң стандарттар комитединиң даргазы В. В. Бойцов киржир. Өөнүт.
16.15—«Бүгү арткан чуртталгада». 3-кү серизи.
17.20—«Спортлото» тиражы. Өөнүт.
17.30—«Ye». Информастыг программа.
18.00—«Яков Свердлов». Уранчечен фильм.

КЫЗЫЛДАН

19.45—Телемедээлер.
19.55—«Хат, салгын дег ооа». Мультфильм.
20.05—Телемедээлер (тыва дылга).
20.20—Чарлаалар, реклама.

МОСКВАДАН

20.30—«Бүгү арткан чуртталгада». 3-кү серизи.
21.35—«Спортлото» тиражы. Өөнүт.
21.45—«Стандарт, ажыктыы, шынары». Дамчыдылга-га ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Күрүнеңиң стандарттар комитединиң даргазы В. В. Бойцов киржир. Өөнүт.
22.15—Спортчу гимнастикага Европа чемпионадыының түңнелдери. Эр улус. Өөнүт.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республиканы болгаш Кызылга шокар булуттаар. Чаъс чагбас. Автоорукта-рга көстүрү эки. Соңгу-барын улуг хаттың дүргени секундада 7—12 метр, Кызылга — 5—10 метр. Агаарның температураазы даглыг районнарга 17—22, оске артканнарынга — 25—30 градус изиир. Кызылга 25—27 градус изиг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Шоодуг аяны-биле

Чер сиртилээн ышкаш хенертен дааш дыңналып, хову турлаанче ийи чүктен куу доозун диргелип кел чораан. Ол ийи дааш часкы ховуну уйгузундан оттур силгипкен ышкаш болган. Бирээзиниң ылгыны кончуг, хала чок чоруп олурган, а өскези тура дүжүп каап, адак аар калгып олурган.

Ол ийи трактор хову турлаанга уткужуп келгеш, мендилешкеш, ижин-кара чок чугаалажып эгелээн. Элегери тайгага, ылгыны суурга ажылдап кыштаан.

— Че, кайы хире чурттап ажылдап чор сен, өөнүк?— деп, ылгыны айтырган.

— Ох, төрүүр хүндүс төрээн эртип төөгүмнүң багын ыңай — деп, бирээзи харыылап эгелээн.— Чаңгыс заводтан үнгеш, Саян ажыл, ийилээн келдивис чоп. Мээң эзим тракторист эдилелге каржы болгаш кам чок кижи-дир. Арып-доруптум, өөпе-чүрээм баксырады, чөдүл-каккыл апардым. Кам чок кижиниң холунда киргеш, мынчап-ла дөңгүп, бора-бүдүн элейтип чор мен. Бо хевээр боор болза, дизиглиг сөөгүм-даа артпас боор.

— Арагалаар кижи бе?— деп, эжи үзе кирип айтырган.

— О-оо, кудук болбазыкпе. Оон ам садыг-биле аразынга безин мени мунупкаш, каңгырадыр халдып туруп бээр. Кыжын, чайын-даа мени бир черге тургузуп кааш, моторун өөрүбес, аксы-боксум катныже хөкүүдейнип ажылдап-ла турар мен. Суксунум төнерге соксай-даа бээр мен. Салаасайгыдым, хол-будум үстери өртенир четкен, үзеп-чаап-даа көрбеди.

— А сээң арын-шырайың силиин бодаарга, чурттагаңдаа тергиин-дир аа?— деп, чудаңгы чүве дег трактор айтырган.

— Шын, мээң эзм-даа тергиин камныг кижи. Ынчангаш көскү-хөрээм-даа, салаа-сайгыдым-даа анаа. Ам бир чыл чаа-ла чедип тур бис. Мен эзмге таарыштым, ажылдаары-даа шыырак, арага-дары-даа ишпес, өйлеп-өйлеп мени чуп, чүлгүп, тудуп-суйбап-даа тургулаар; үзээр, чаар, ол-бо «өөктеримни» дыңзыдыр өөктеп каап чоруур.

— Эз эки болза, сен-даа, мен-даа дөмей-ле болгай. Мендаа заводумче дедир эзп кирер боор мен — деп, элегер трактор муңгарап чугаалаан.

Ийи трактор чугаазын дыңнап тургаш, бирээзин кээргедим.

Эзи-ле камныг болза,

Эдилелде кем чок ийин— деп, шүлүктээн ийи одуруг сагыжымга кире хонуп келди. Саидар күжүрну човуладаа дарыы адырып алыр-дыр деп күзел меңзэ төрүттүндү. Кара демир-даа хомудалын илереди бээр-дир.

Кам чоктарны, тенектерни Кандыг-даа этче чагдатпаңар!

М. НАВАЖЫК, механизатор.

«Найырал» совхоз, Улуг-Хем район.

Кинотеатрларда

ИЮНЬ 19-ТА

«КАА-ХЕМ»: «Чукотканың начальниги» 10.00, «Бир чалгаапайның амыдыралында» 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Шайбадан киир!» 9.50, «Дан хаяазында халыышкын» 11.20, 13.20, 15.20, «Ынакшыл деп чүл» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «От-бүледе» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Шупту буруудадыышкынар аңаа удур» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ. Индекс 667000

Бызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, баржын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 31-75, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, кедээ ажылагый киллизиниң 21-47, үдетпүр киллизиниң 23-54, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтерияның 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

ТИРАЖЫ 16748. ЧАГЫГ № 2242.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, баржын № 1).

ТС—01039.